

“Nog is het licht in de tempel niet gedoofd” ^{1sam,3,3}

Over het sluiten van kerken... gesproken

Inhoud

Voorwoord

Overweging vooraf

De kerken die ik mocht dienen

Kerken elders in de wereld.

De kerken van nu staan in een katholieke traditie. Wat de kerken vanaf het prille begin ons aanreiken voor het geloven van vandaag.

Wat heb ik geleerd in mijn jaren als pastor, diaken? Wat mogen we leren van de kerken elders op de wereld? Wat zegt de geschiedenis ons?

En tenslotte..... gaat de kerk dicht?

Voorwoord

Zo'n vijftig jaar heb ik als pastoraal werker, theoloog, geestelijk verzorger, diaken de kerkgemeenschap mogen dienen. Zevenmaal heb ik moeten meemaken dat een kerkgebouw waarbij ik betrokken was moest sluiten. Zevenmaal was dat een drama. Het verdriet, de onmacht en vaak ook de woede van lieve mensen heb ik diep gevoeld. Ook voor mij was het pijnlijk om een mooi gebouw dichtgetimmerd, afgebroken te zien worden. De dichtgetimmerde kerk was een plek waar ik in het delen van het lief en leed van de mensen God ontmoet heb. De rouw van mensen rondom het dode lichaam van iemand van wie je houdt, het plezier van de kinderen in een gezinsviering, de blijdschap van een doop, de tranen van liefde bij een huwelijk, de kaarsjes die ik zag branden, evenzovele gebed van mensen met wie ik het leven in de parochie deelde: dat alles hangt voor mij tussen de pilaren van de kerk. Een heilige plaats.

Ik denk aan het verhaal in exodus 3

Ex.3.2 Daar verscheen de engel van de HEER aan hem in een vuur dat uit een doornstruik opvlamde. Mozes zag dat de struik in brand stond en toch niet door het vuur werd verteerd. 3Hoe kan het dat die struik niet verbrandt? dacht hij. Ik ga dat wonderlijke verschijnsel eens van dichtbij bekijken. 4Maar toen de HEER zag dat Mozes dat ging doen, riep hij hem vanuit de struik: 'Mozes! Mozes!' 'Ik luister,' antwoordde Mozes. 5'Kom niet dichterbij,' waarschuwde de HEER, 'en trek je sandalen uit, want de grond waarop je staat, is heilig. 6 Ik ben de God van je vader, de God van Abraham, de God van Isaak en de God van Jakob.' Mozes bedekte zijn gezicht, want hij durfde niet naar God te kijken. 7De HEER zei: 'Ik heb gezien hoe ellendig mijn volk er in Egypte aan toe is, ik heb hun jammerklachten over hun onderdrukkers gehoord, ik weet hoe ze lijden. 8Daarom ben ik afgedaald om hen uit de macht van de Egyptenaren te bevrijden, en om hen uit Egypte naar een mooi en uitgestrekt land te brengen, een land dat overvloedig is van melk en honing, het gebied van de Kanaänieten, de Hethieten, Amorieten, Perizzieten, Chivvieten en Jebusieten. 9De jammerklacht van de Israëlieten is tot mij doorgedrongen en ik heb gezien hoe wreed de Egyptenaren hen onderdrukken. 10Daarom stuur ik jou nu naar de farao: jij moet mijn volk, de Israëlieten, uit Egypte weg leiden.'

Fresco van Gijs Frieling in de kathedraal van Haarlem: "Deze grond is heilig"

Een kerk is heilige grond, een plek waar je knielt. Waar in onblusbaar vuur klinkt dat God er voor jou ook nog is. De God die je van je vader en moeder in het leven mee hebt gekregen. Dat Hij je tranen heeft gezien. De tranen van de mensen heeft gezien. Een heilige plek waarin je ook de oproep hoort om mensen te bevrijden.

En ik denk aan het evangelie van Marcus 6

Mc.6.34 Toen Hij uit de boot stapte, zag Hij een grote menigte en voelde medelijden met hen, omdat ze leken op schapen zonder herder, en Hij onderwees hen langdurig.³⁵Toen er al veel tijd was verstreken, kwamen zijn leerlingen naar hem toe en zeiden: 'Dit is een afgelegen plaats en het is al laat. ³⁶Stuur hen weg, dan kunnen ze naar de dorpen en gehuchten in de omtrek gaan om eten te kopen.' ³⁷Maar hij zei: 'Geven jullie hun maar te eten!' Ze vroegen hem: 'Moeten wij dan voor tweehonderd denarie brood gaan kopen om hun te eten te geven?' ³⁸Toen zei hij: 'Hoeveel broden hebben jullie bij je? Ga eens kijken.' En nadat ze waren gaan kijken wat ze bij zich hadden, zeiden ze: 'Vijf, en twee vissen.' ³⁹Hij zei tegen hen dat ze de mensen opdracht moesten geven om in groepen in het groene gras te gaan zitten. ⁴⁰Ze gingen zitten in groepen van honderd en groepen van vijftig. ⁴¹Hij nam de vijf broden en de twee vissen, keek omhoog naar de hemel, sprak het zegengebed uit, brak de broden en gaf ze aan zijn leerlingen om ze aan de menigte uit te delen; ook de twee vissen verdeelde hij onder allen die er waren. ⁴²Iedereen at en werd verzadigd. ⁴³Ze haalden de overgebleven stukken brood op, waar wel twaalf manden mee konden worden gevuld, en ook wat er over was van de vissen. ⁴⁴Vijfduizend mensen hadden van de broden gegeten.

Vijf broden en twee vissen... een heilige plaats in de catacombe van Priscilla

Mensen hebben honger, de duisternis valt, ze zijn als schapen zonder herder. Dan laat Jezus de mensen zitten. De aarde is daar groen. En het brood wordt wonderbaarlijke gebroken. Een kerk is voor mij een plek waar de aarde zich even groen kleurt, de kleur van de hoop. In de kerk worden niet alle problemen van de wereld opgelost. Hier klinkt ook "Geef gij hen maar te eten". Maar hoe vaak heb ik niet meegemaakt dat het kleine wat we kunnen aanbieden, wonderbaarlijk gezegend wordt.

Kerken zijn heilige plekken, plekken van hoop, gewijd door tranen van verdriet en tranen van vreugde.

In de komende hoofdstukken wil ik u graag meenemen naar die plaatsen waar ik gezien en gevoeld heb hoe waar dit is voor mensen overal op de wereld en zeker ook in ons eigen land, in de straten van onze dorpen en wijken. En ik wil ook laten zien hoe onze voorouders dit beleefd hebben, het is hun erfgoed.

Voor de kerk heb ik ook veel internationaal werk moeten doen. Ik heb de gedwongen sluitingen van kerken meegemaakt achter het ijzeren gordijn. En ik was erbij toen zij heropend werden. Ik heb de

kapot geschoten kerken gezien in Colombia. De lege dorpskerken van Frankrijk. De kerken in de sloppenwijken van Afrika. In al die landen heb ik met gelovigen en pastores gesproken. Graag neem ik u mee naar Hen. Zij getuigen ervan dat het licht in de tempel zich niet gauw laat doven.(1 sam3,3)

Ik wil een oproep doen om een andere wind door onze Nederlandse kerk te laten waaien: de Heilige Geest van de hoop. Dat die Geest ons de wijsheid mag geven, de moed, om de kerk open te houden. Ook al zijn we maar met weinigen en is het geld op. Het is misschien niet de wijsheid van de managers en van de bestuurders. Maar we zien dat er ook een andere wijsheid is. Onze katholieke kerk is de oudste en grootste organisatie ter wereld. Dat is zij niet omdat de pausen en de kardinalen zulke goede managers waren. Dat is zij dankzij de liefde, het geloof en de hoop van vele gewone gelovigen.

Voor het sluiten van kerken moeten heel wat argumenten die gewone gelovigen overtuigen. Maar veel mensen die van hun kerk houden laten zich niet overtuigen. Ik wil met u in dit boekje ook die argumenten opnoemen en met u ze overwegen. Ook ik ben kritisch, steeds kritischer geworden. Ik heb de neiging, het is een intuïtie, dat het anders moet. Meer in de lijn van de oproepen van paus Franciscus: De kerk moet naar de mensen toe, aanwezig blijven in de dorpen en wijken. Plaatsen van hoop moeten het zijn, met open deuren.

Overweging vooraf

De Magdalenakerk 1967 †

Het was zijn eerste stage. De theologiestudent moest bejaarde parochianen bezoeken. Het was in de Spaarndammerbuurt, 1969. Gespannen belde hij aan. Middels een touwtje klikte de voordeur open. “Wie daar?” werd er van vier hoog geroepen. “De parochie” riep hij naar boven. Een ijzelijke stilte. Toen klonk woest: “Jullie hebben onze kerk afgebroken”. Hij beklom moedig de vier trappen. En hij mocht zowaar binnenkomen. De dame wees hem onmiddellijk op een grote baksteen. Die stond prominent op de vensterbank. “Dat is er over van onze kerk. De mooiste kerk van Amsterdam. Jullie hebben hem gesloopt”.

In deze stage heeft de student veel bakstenen zien staan en veel boosheid moeten incasseren. De kerk was de trots geweest van de buurt. En als je nu nog googelt op “Magdalenakerk Amsterdam” lees je nog steeds hoe de sloop van deze kerk ingegrepen heeft in de buurt.

De dame van vier hoog had niets meer met de parochie. Waarschijnlijk ook nooit iets meegehad. Ooit had een ijverige kapelaan op haar kaart in het archief geschreven NP (Niet Praktiserend) en keurig in het latijn Sine Spe. En dat stond er bij het overgrote merendeel achter de namen.

Maar de kerk was de rijkdom geweest van deze arme buurt. Het inderdaad prachtige gebouw van Pierre Cuypers had deze buurt gekenmerkt, trots en aanzien gegeven. Later bleek dat de bakstenen niet alleen bij de katholieken stonden. Veel buurtbewoners hadden er een in de kamer staan.

Deze stage was mijn eerste confrontatie met mensen die hun woede op de kerkgemeenschap richtten. Boosheid omdat leiders van de kerk niet begrepen dat hun kerkgebouw meer betekende dan een plaats van samenkomst voor betrokken gelovigen. Het kille “NP” en het “Sine Spe” op een archiefkaart deed hen geen recht.

De consecratie van een kerk

In een urenlange plechtigheid consacreert de bisschop een kerk. De kerk wordt gezalfd, bewierookt, alle heiligen worden afgeroepen. Een kerk wordt niet zomaar ingewijd. Hij wordt geconsacreerd.

Consecratie van de nieuwe Clemenskerk op Ameland

Wanneer katholieken het woord 'consecratie' horen denken ze direct aan het heiligste moment van de eucharistieviering. Het is het moment dat brood en wijn volledig van substantie veranderen en Lichaam en Bloed van Christus worden. Dat volledig van substantie veranderen, wezenlijk anders worden dan zo maar een plaats van samenkomst, gebeurt ook bij een kerkwijding. En zeggen we bij de eucharistie dat Christus werkelijk tegenwoordig is, ook in de kerk zal Christus in een realis presentia aanwezig zijn.

Het is alsof katholieken, en misschien niet alleen zij, dit ook aanvoelen. De kerk wordt ook buiten de viering de plaats waar men God zoekt, in een stil gebed, in het orgel, in het opsteken van een kaars. In een kerk raakt de hemel de aarde. Vanouds nemen mannen hun pet of hoed af. Wapens mogen de kerk niet in: in Den Helder moesten de mariniers hun sabeltje achter in de kerk afdoen. Vluchtelingen vinden hier asiel. Er wordt niet geroepen, niet gerend. De groten van weleer ontvangen de kleine mensen van vandaag: de heiligen kijken ons aan. En aan de wand hangen de namen van hen die we missen, onze lieve doden. Met onze gedachten en onze gebeden zijn we bij hen die ons lief zijn. Dit maakt de kerk tot een heilige plek.

Op de een of andere manier lijkt dit ook gevoeld te worden door mensen die niets meer met parochie of geloof te maken willen hebben. Hoeveel mensen lopen niet even tijdens hun vakantie een kerk binnen om een kaarsje op te steken? De Groenmarktkerk is in Haarlem de enige kerk die

overdag open is. Iedere week komen er zo'n vierhonderd mensen eventjes binnen. Ze branden een lichtje, luisteren naar de muziek.

Opvallend is ook hoe in dorpen en stadscentra vaak al sinds mensenheugenis de kerken gebouwd zijn op de fundamenten van vorige kerken. Op veel plaatsen zijn zelfs de restanten van voorchristelijke heiligdommen gevonden. In landen als Italië en Griekenland zien we hoe christelijke kerken gebouwd zijn in de oude tempels. Ook de eeuwen hebben een plaats sacraal, heilig gemaakt.

Als er wat in een dorp of stadswijk gebeurt komt de gemeenschap vaak spontaan in de kerk bijeen om te vieren of om te gedenken. Toen in het uiterst gesecculariseerde Frankrijk de slachtoffers van de aanslag op Charlie Hebdo herdacht moesten worden, gebeurde dat in de Notre-Dame. En bij de brand van deze kathedraal knielden gelovigen en ongelovigen op straat neer.

Voor de bewoners van de Spaarndammerbuurt was de Magdalena hun kerk. En die was hen afgenomen

Zo is een kerk ook huis van lief en leed voor een dorp, een stad, een natie. Een plek waar het onnoembare, het onbevattelijke van het leven gevoeld, gevierd en overdacht wordt. Het is de plek waar de deuren open zouden moeten staan om mensen te ontvangen in hun verdriet, in hun vreugde. Onbewust wordt dit gevoeld en geweten, ook bij hen die niets meer weten van God en kerk en ook bij hen die niets meer willen weten van een kerk die hen niets meer kan vertellen over God en de hemel en de zin van leven en dood.

Kerk als huis van lief en leed, afscheid in coronatijd, Berne (Kuispunt)

Misschien is een kerk wel als een echt symbool. Een symbool is wat anders dan een teken. Een teken is afgesproken en heeft maar één betekenis. Een stopbord betekent: stoppen. En niets anders. Je moet de verkeerstekens leren. Een symbool heeft vele betekenissen en ze overkomen je soms. Je hoeft ze niet te leren. Een bos bloemen is vandaag een felicitatie en morgen een spijtbetuyging. En je hoeft niets uit te leggen. Dat gaat ook vaak niet. Woorden gaan stamelen, schieten te kort. "Zeg het met bloemen" luidt de reclame. In het ziekenhuis heb ik heel wat malen meegemaakt hoe een verpleegkundige met een trouwring tussen de vingers een sterfkamer uitkwam om de weduwe of weduwnaar de ring terug te geven die eens in liefde gekocht is, om de vinger geschoven van die liefste mens die er was. Zo'n ring draag je dagelijks dag en nacht. Je denkt er niet aan. Maar als je

hem kwijt bent, plotseling mist, dan zoek je het hele huis af. Een symbool sluimert, wacht tot het spreken kan, zomaar op een dag, ongepland. Niemand bedenkt dan: "Ik doe die ring maar af. Ik denk er toch nooit aan." Zo is het ook met een kerk in een wijk, dorp of straat. Zeg niet: "Breek hem maar af. Er komt toch niemand in." Ook een lege kerk sluimert en wacht. De dag komt dat hij spreken zal, verrassend, ontroerend. En dan moet hij er wel zijn en open staan.

In Frankrijk worden drie mensen vermoord in een kerk. De columnist Ephimenco schrijft op 31 oktober 2020 in Trouw:

"Het liefst stap ik in een kerk als er geen dienst is of deze leeg is. Niet uit misantropie maar omdat stilte en halfduister zich beter verhouden tot bezinning en vreedzame gedachten. De lege kerk als eiland van kalmte en rust terwijl buiten de oceaan van alledaagsheid gromt, kolkte en woelt. En dan is er de verbeelding. De kracht van de geest om het eeuwenoude gefluister van de gelovigen en hun geschuif op de eiken banken, weer tot leven te brengen. Alsof de ontelbare gebeden en psalmen die hier in de loop van vele jaren werden uitgesproken en gezongen, bewaard zijn gebleven, als gebeiteld in de muren.

Het is moeilijk voor te stellen dat in een dergelijke ruimte de razernij en het tumult kunnen inbreken en levens zomaar verwoesten. Dat een mes plots het bloed laat vloeien en kogels tientallen lijven van gelovigen kunnen doorboren. In de rust van mijn tot stilstand gekomen toetsenbord, is dit een storende gedachte: het huis van het geloof en de hoop als omhulsel voor dood en verderf. Toch is dit wat helaas geschiedt. "

In het prille begin van het christendom kwamen de christenen bij elkaar in huizen van rijke medegelovigen. Daar luisterden ze naar de Schriften, vierden ze de eucharistie en vonden ze elkaar in gebed en ontmoeting. Maar al heel spoedig zien we hoe op de graven van de martelaren en hoe in de catacomben waar ze hun lieve doden begroeven een sacrale gewijde ruimte ontstond. Daar raakte de hemel de aarde.

In het lied "Zomaar een dak boven wat hoofden" laat Huub Oosterhuis ons uitzingen hoe wij als levende stenen met elkaar de kerk vormen. Een prachtig lied. Maar het mag nooit een alibi worden om het gebouw waarin wij samenkomen te bagatelliseren. Het dak van de Sint Jan in Den Bosch is niet "zomaar een dak".

Die realis presentia zit hem niet in de kille stenen van het gebouw. Christus wordt zichtbaar, Zijn Geest voelbaar in de mensen die daar Zijn Woord zullen horen en het geheim van Geloof, Hoop en Liefde daar zullen gaan vieren. Prachtig wordt dat zichtbaar in de kruisvorm waarmee de middeleeuwer de kathedralen ging bouwen. De samengestroomde mensen stonden in een kruisvorm bij elkaar.

In het protestante liedboek vinden we een gezang dat ook prachtig weergeeft wat een kerkgebouw voor gelovigen mag betekenen. Het is gedicht door Sytze De Vries.

De vreugde voert ons naar dit huis

De vreugde voert ons naar dit huis,

waar 't woord aan ons geschiedt.

God roept Zijn naam over ons uit

en wekt in ons het lied.

*Dit huis van hout en steen, dat lang,
de stormen heeft doorstaan,
waar nog de wolk gebeden hangt,
van wie zijn voorgegaan.*

*Zal dit een huis, een plaats zijn waar,
de hemel open gaat,
waar Gij ons met Uw eng'len troost,
waar Gij U vinden laat.*

*Onthul ons dan Uw aangezicht,
Uw naam, die met ons gaat
en heilig ons hier met Uw licht,
Uw voorbedachte raad.*

*Dit huis slijt met ons aan de tijd,
maar blijven zal de kracht,
die wie hier schuilen verder leidt,
tot alles is volbracht*

De kerken die ik mocht dienen

De Bonifatiuskerk van Spanbroek

In augustus 1972 krijg ik mijn aanstelling als pastoraal werker in de parochie van Spanbroek. Ik maak kennis met pastoor Jan van Kesteren. Hij laat mij de kerk zien. Het is een prachtige kerk uit 1909. Hij is nog helemaal origineel. "Je zult wel verbaasd staan dat deze kerk er nog zo uitziet. Er is geen beeld weggehaald. Ook de communiebanken en de preekstoel zijn er nog". "U heeft een mooie kerk". antwoordde ik. "Bedenk, deze kerk is niet van mij. De kerk is van de mensen hier. Zij hebben hem gebouwd en zij komen hier bij elkaar. Wij pastores zijn niet meer dan huurlingen, die herder moeten worden. Wij komen en wij gaan weer. Maar de mensen hier blijven. En zij beslissen over hun kerk."

Wijze woorden van een goede herder. Deze woorden hebben mij richting gegeven in de manier waarop ik de parochies heb willen dienen.

De kerken van Bussum: de Vituskerk en de H.Hartkerk 1982 †

In Bussum waren vier katholieke kerken. Drie vormden samen één parochie: De Vituskerk, de H.Hartkerk en de Mariakerk. Deze parochie had destijds vier priesters en een diaken in full time dienst. Daarnaast waren er drie betaalde koorleiders en drie betaalde kosteren. Daarnaast was er nog de Jozefkerk, een eigen parochie met een eigen priester. In die jaren waren de vier kerken in de weekenden redelijk bezet. Elke kerk had op zijn minst twee vieringen. De zondagse viering trok in elke kerk meer dan honderd kerkgangers. De Vituskerk was een kerk van Pierre Cuypers. De liturgie was in deze kerk klassiek. De parochie kende vele werkgroepen en veel vrijwilligers. De inkomsten daalden, maar er was zeker geen gebrek aan financiële middelen. Het gefuseerde kerkbestuur besloot in overleg met het bisdom twee kerken tegelijkertijd af te stoten: de H.Hart en de Vitus. Het argument was het pastoraat veilig stellen voor de toekomst door financiële zorgen te voorkomen. Bovendien zou het centreren van de liturgie de vieringen enthousiaster en levendiger maken. Omwille van dit laatste argument werd gekozen voor de Mariakerk, de grootste kerk.

Dit besluit werd van bovenaf bepaald. De parochianen werden niet gehoord. De fusie was nog maar een paar jaar gerealiseerd. In feite bestonden rond die drie kerken nog altijd de kaders van de voormalige parochies. De drie parochies waren nog lang niet één levende gemeenschap geworden. Dit werd dan ook direct zichtbaar en hoorbaar. Het protest was groot.

Ook bij mij leefde vele vragen: moest dit zo plotseling en moest dit zo van bovenaf gedirigeerd? Ik had meer het gevoel dat de Bussumse bestuurders graag een lichtend voorbeeld wilden zijn voor een kerk van de toekomst. Inderdaad werd in die tachtiger jaren op veel plaatsen al zichtbaar dat het kerkbezoek dramatisch zou verminderen. Ook werd er al volop gesproken over het dreigend tekort aan priesters. Maar in Bussum was dit alles nog lang niet actueel. Naar mijn gevoel was het veel beter om de gelovigen eerst maar eens te laten groeien tot één levende gemeenschap.

Maar door dit besluit werkte dat juist averechts uit. Men ging weer strijden voor de eigen kerk. Al mijn pastorale werk ging bepaald worden door dit besluit. Bij vergaderingen en bijeenkomsten, bij huisbezoeken, doop- en huwelijksvoorbereidingen, bij rouwgesprekken steeds moest ik mijn collega's en bestuurders verdedigen. En dat kon ik nauwelijks. Met name rond de Vituskerk ontstond er een felle protestbeweging, die me ook in mijn privé raakte. Met mijn gezin woonde ik in een appartement op de Vituspastorie. Met regelmaat belden actievoerders aan om hun protest te uiten. De priesters weigerden met hen in gesprek te gaan. Ik deed dat wel. Hoe ik ook uitgescholden werd en een keer zelfs met stenen bekogeld, ik bleef kalm en verbrak de band niet. Spannend werd het toen we op een morgen zagen dat er kranten brandend door de brievenbus naar binnen waren gegooid. Later, in 1988, is er door een actievoerder in de toen lege kerk brand gesticht. Het monumentale orgel ging verloren.

Na Kerstmis zouden beide kerken op dezelfde dag dicht gaan. Ik moest preken in de nachtmissen van de Vituskerk. Ik preekte over het prachtige kerstraam. Voor de herders en de omstanders bij de kribbe hadden parochianen model gestaan. Het waren de voorouders van de mensen die nu in de kerk zaten. Zij hadden hen dit prachtige gebouw gegeven. Stampvol waren de vieringen. In de laatste viering zag ik praktisch heel de gemeenteraad in de kerk. GroenLinks vulde de trappen van de kansel.

Na de laatste viering liep de koster weg. Hij weigerde de kerk op te ruimen. De pastores hadden dat niet in de gaten. Die waren ook weg gegaan. Vele dagen later liep ik nog eens de kerk in. Priesterkoor en altaar waren niet afgeruimd. In de banken lagen nog de missaaltjes van de mensen. De sacristie was een puinhoop. De koster heeft nooit meer een voet in een kerk gezet.

Uit boosheid en onbegrip gingen vele katholieke Bussummers niet meer naar de kerk. De priester die al jaren verbonden was aan de H.Hartkerk verzuchtte: "Waar zijn al die goede mensen van mijn parochie gebleven? Wat is al die jaren preken over samen-kerk-zijn waard geweest?". De Mariakerk werd drukker, maar vulde zich niet met het aantal kerkgangers van de drie kerken.

De S. Vituskerk (funda) en de H. Hartkerk (muziek amisoft)

De kerken van Den Helder: Onze-Lieve-Vrouw-Onbevlekt-Ontvangenkerk 1990 †, De Nicolaaskerk, de oecumenische vredeskerk (Christus Koning van de Vrede)

In 1980 werd ik als diaken benoemd om in het pastorale samenwerkingsverband in Den Helder – Julianadorp te gaan werken. Ik kreeg de zorg voor de Nicolaasparochie in Nieuw Den Helder, een naoorlogse Nieuwbouwwijk. Een groot deel van de wijk was verpauperd met troosteloze flatgebouwen, criminaliteit, werkloosheid en veel migranten. Marine en offshore zorgden er voor dat veel vrouwen en moeders thuis alleen zaten.

Met de vrijwilligers van de parochie zetten we voor de buurt allerlei sociale programma's op. De kerk stond daarbij letterlijk centraal midden in de wijk. Het kerkgebouw kende nogal wat bijruimtes. Deze zaaltjes en afgeschermdes hoekjes van de kerk werden in handen gegeven van parochianen die wat voor anderen konden betekenen. Zo kwam er een kleine timmerwerkplaats voor werklozen die wilden knutselen, een tweedehands kleding hoek voor mensen in de bijstand, een stencilhoek voor ieder die wat te drukken had, een ontmoetingshoek voor Antillianen en Surinamers, een kinderopvang voor alleenstaande werkende moeders. We vergeleken het met de zijkapellen van de kathedralen in de middeleeuwen: ieder gilde had zijn kapel. Deze ruimtes waren alleen toegankelijk via het schip van de kerk. Daartoe was de kerk van 's morgens vroeg tot 's avonds laat open. Midden in de kerk stond een bord dat men de stilte in het middenschip moest respecteren. En dat gebeurde. We zagen hoe de hele dag mensen, onderweg naar hun hoekje, een kaars opstaken of even gingen knielen.

In de vier jaar dat ik met mijn gezin op de pastorie woonde is er acht keer bij ons ingebroken, terwijl we thuis waren. Ontelbaar keren kwam men binnen als we er niet waren. In de kerk zelf werd er niet ingebroken. Er is nooit wat gebeurd.

Op een morgen zie ik hoe een grote 'patsersauto' met hoge snelheid het kerkplein op rijdt. Er vliegt een zwaar getatoeëerde meneer uit. Met een bos bloemen holt hij de kerk in. Toen ik in de kerk kwam was hij al weg. Maar voor het tabernakel lagen de bloemen met een briefje: "Verdomme maak m'n moeder beter".

Bij dat alles werkten we nauw samen met de buurtvereniging, met de burgerlijke gemeente, de protestante kerken en een aantal politieke partijen. Nooit zal ik de palmzondag vergeten van 1983. In alle vroegte werd ik uit mijn gebeld. De voorzitter van de buurtvereniging stond in paniek op de stoep. Er was die nacht een hindoestaans tienermeisje door haar vader verkracht en vermoord. Of de wijk in de kerk bij elkaar mocht komen. Dit betekende dat onze palmviering niet door kon gaan. Om tien uur was de kerk stampvol. Natuurlijk ook met nietsvermoedende parochianen die voor de viering kwamen. Voor het altaar stond een gigantische foto van het meisje. Allerlei mensen spraken. Ook ik moest spreken. Ik nam de mand met palmtakken. Zei wat deze voor ons op die dag betekenen: mensen kunnen je vermoorden, gruwelijke dingen met je doen.... En toch zul je leven.... Ik nodigde de mensen uit om een takje bij de foto te leggen. Er waren veel te weinig takjes. Maar ieder deelde en zo was er genoeg.

Op een avond werd ik opgebeld door een plaatselijke advocaat. Twee basisschoolkinderen zouden de volgende morgen uitgewezen worden naar Colombia: of ik geen pater in Bogota kende die hen daar kon opvangen. Hun moeder was teruggegaan naar Colombia. Ze had een nieuwe relatie. En verder was ze verdwenen, niet te vinden. Vader wilde de kinderen wel hebben. Maar hij werkte op een booreiland en woonde officieel niet in Nederland. Dat betekende dat de kinderen illegaal waren en terug moesten. Ik vond dit zo'n bizar verhaal dat ik de advocaat vroeg de kinderen bij me te brengen. Ik zou het regelen. De kinderen gaf hij bij me af. Ik deelde hem mee dat vanaf dat moment de kinderen kerkasiel hadden. Na consultatie van andere advocaten kwam er een andere oplossing. De kinderen zijn niet uitgezet.

Voor de Latijns-Amerikaanse bewoners in de wijk was deze gebeurtenis zeer ingrijpend. Het kerkgebouw, De Nicolaas, werd een symbool van veiligheid. Dit bereikte ook de gemeenteraad. Toen enige tijd later honderd Colombiaanse gezinnen met uitzetting bedreigd werden, omdat zij illegaal in ons land woonden, belde de PvdA-wethouder mij of de kerk voor deze mensen wat kon betekenen. Het resulteerde in een officiële reis naar Colombia. Ik zou onderzoek moeten doen naar de toekomst van deze gezinnen in de samenleving daar. Mijn rapportage leidde ertoe dat de uitzetting door de minister werd afgeblazen. Er kwam een pardon.

In dat zelfde jaar belde op een dag de vicaris van het bisdom. Hij wilde met de voorzitters en de pastores een gesprek hebben. Een uurtje was voldoende. Hij kwam om 18.00uur. De vicaris legde uit dat vijf kerken gewoon te veel waren voor de stad. Om te beginnen moesten er minstens twee sluiten. Hij had op het station een kaart gekocht, spreidde die voor ons uit en verklaarde dat de kleine Mariakerk best dicht kon. En ook de Nicolaas kon dicht. Daar kwamen in het weekend nog geen honderd mensen. Bovendien was het dak kapot en dat moest gerestaureerd en deels vernieuwd worden. De kleine Mariakerk lag vlak bij de grotere hoofdkerk, de Petrus en Paulus. Dat zou geen probleem geven. De gelovigen van Nieuw Den Helder konden gemakkelijk met de bus naar de Schooten, waar de oecumenische Vredeskerk stond. Hij wees de lijn en de haltes aan op de kaart.

Deze mededeling sloeg in de Nicolaas in als een bom. Het bestuur verzette zich hevig in een nota. Het bisdom zou het diaconale karakter van de kerk miskennen, zou alleen de zondagse mensen tellen. De buurtvereniging zette met een aantal politieke partijen een werklozenproject op. Zo werd het dak van de kerk door de buurt gerepareerd. Van uitstel kwam afstel en de kerk bleef open tot 2009. De buslijn naar De Schooten was toen al lang opgeheven.

Wel ging de kleine Mariakerk dicht. Bij de verkoop werden de parochianen verzekerd dat de kerk een waardige herbestemming zou krijgen. Na één jaar was de kerk doorverkocht en een dancing geworden.

De Vredeskerk in De Schooten was een oecumenisch initiatief geweest. In het gebouw waren twee kerkzalen, een grote en een kleine. In de grote zaal werd gekerkt door De Samen-op-Weg-Gemeente en door de katholieke parochie. De kleine zaal was gereserveerd voor de katholieken. Beide kerkgemeenschappen huurden hun kerkrumtes van een stichting. Ook deze kerkplek moest gesloten worden. Dit bracht de protestanten in grote problemen.

Dit alles demotiveerde mij als pastor zeer. Het deed pijn te ervaren dat het bisdom geen oog had voor al het diaconale werk wat er gebeurde. Op grond van zondagse kerkcijfers werd bepaald dat parochies opgeheven moesten worden en kerken gesloten moesten worden. Bovendien werd ook nu weer het gewone pastorale werk verziekt door eindeloze gesprekken over het sluiten van de kerk. Ik werd letterlijk ziek en ik vroeg aan het bisdom om een nieuwe benoeming. Ik wilde de basiszielzorg, na alle ervaringen in de parochies van Bussum en Den Helder, minstens tijdelijk verlaten. Ik kreeg een benoeming als pastor in het Geminiziekenhuis in Den Helder.

Maar met al deze ellende was wel duidelijk geworden wat een kerk die zich voor een buurt inzet als huis van lief, leed en zorg door die buurt ook gedragen wordt. Zo'n kerk wordt een symbool van hoe christendom ook in een geseclariseerde wereld present kan zijn, verkondigen kan. Door de feitelijke bouw en inrichting van de Nicolaaskerk werd ook voor niet liturgiegangers het sacrale niet alleen gerespecteerd, maar ook gewaardeerd. Ik heb in deze kerk veel volwassenen mogen dopen.

Mariakerk den Helder (redres de erfgoedexpert)

Nicolaaskerk Den Helder (reliwiki)

De Kapel in het ziekenhuis. Geminiziekenhuis in Den Helder 1990-1995, Spaarneziekenhuis in Haarlem en Heemstede 1995-2005

Als ergens de noodzaak van een sacrale plaats gevoeld wordt is het wel in een ziekenhuis. Er is geen ziekenhuis zonder kapel, stiltecentrum of gebedsruimte. De ruimte is meestal oecumenisch ingericht. Vaak is er naast een ruimte voor kerkelijke, religieuze mensen ook een aparte ruimte voor niet-kerkelijke bezoekers. Vele ziekenhuizen kennen een gebedsruimte voor moslims. En in het Amstelveense ziekenhuis is een synagoge.

In Het Gemini werden de zondagse kerkdiensten in een grote zaal gehouden. Op de eerste verdieping was naast de kamers van de pastores een kleine kapel. Regelmatig zaten daar mensen op hun knieën, werd er een kaarsje opgestoken, werd er gehuild, gebeden.

Het Spaarneziekenhuis bestond in die jaren uit twee locaties. In 1989 waren de katholieke Mariastichting in Haarlem en het protestantse Diaconessenhuis in Heemstede gefuseerd tot een interconfessioneel ziekenhuis. Onder het oog van alle heiligen in de neogotische kapel van de Mariastichting werden om de week protestantse kerkdiensten gehouden. En in Heemstede kwamen er katholieke vieringen. In Heemstede was er bovendien een stiltecentrum. Deze lag op de tiende verdieping buiten de loop van patiënten en hun bezoek. Dit werd als ongelukkig ervaren. Een kerk hoort te midden van de mensen te staan. In stad en dorp moeten we dit ook ervaren. Men bezoekt niet zomaar een kerk aan de andere kant van de stad of in een ander dorp. Een kerk moet je even in kunnen lopen. Heeft paus Franciscus niet eens gezegd dat er op loopafstand altijd ergens een kerk of kapel moet zijn?

De kapel van de Mariastichting straalde sacraliteit uit. En dat trok mensen. Hier vond men troost en moed. Omdat de kapel altijd open was, kwamen er ook mensen uit de stad. Er was stilte en hier kon je een lichtje aansteken. En dan beleef je in een kapel in een ziekenhuis schokkende en ontroerende momenten. Eens riep de alarminstallatie me uit mijn kamer. De bewegingsensor voor het altaar gilde. Ik rende naar de kapel. Boven op de trappen, voor het tabernakel, stond een vader die zijn

pasgeboren dode kindje omhoog hief en tot God riep. In deze kapel zijn dodelijk zieke mensen gezalfd en kansloze kindjes gedoopt.

Toen beide locaties werden opgeheven en er in Hoofddorp een nieuw ziekenhuis gebouwd zou worden, moest daar een nieuwe kerk komen in de geest van de Haarlemse kapel. Die kerkzaal is er gekomen. Maar helaas ook hier ligt de kapel niet in de loop van de zieken en hun bezoek. Het stiltecentrum doet dat gelukkig wel en wordt goed bezocht.

Bij het sluiten van de beide ziekenhuislocaties in 2005 moesten ook de kerkplekken gesloten worden. Het riep veel emotie op. De Heemstedse kapel was een officiële kerkgelegenheid van de Samen-opweggemeente (later PKN). Op gewone zondagen kwamen er zo'n 50 kerkgangers uit de omgeving. Opvallend was dat zij zo vertrouwd waren met deze locatie, dat zij ook de katholieke vieringen bleven bijwonen. De kerkenraad had na een gesprek met mij speciaal toestemming gegeven dat ik om de week een kerkdienst zou verzorgen in hun gemeente. De bisschop gaf ook zijn instemming. Afsproken werd dat het bedienen van de sacramenten voorbehouden bleef aan de predikanten. In Haarlem zouden om de week een ziekenhuispredikant voorgaan en een geestelijk verzorger van de Nederlands Gereformeerde Kerk in Heemstede. Zij bedienden om de week het Avondmaal in de katholieke kapel. Maar ook hier zagen we hoe de katholieke gelovigen uit de omgeving trouw wekelijks bleven kerken in hun Mariastichting. Kennelijk was de verbondenheid met de eigen gemeenschap op de vertrouwde kerkplek belangrijker dan de verbondenheid met de eigen geloofstraditie.

Het ontmantelen van beide kerkplekken riep ook veel bestuurlijke verwarring op. Natuurlijk had het ziekenhuis het recht om beide kapellen te sluiten. Zij maakten deel uit van het ziekenhuiscomplex. Maar van wie waren al die kelken, zilveren avondmaalstellen, monstransen, zangboeken, antieke kerkstoelen, doopschalen, gewaden? Er was zeer veel kostbaar bezit. Toen ik dit wilde laten taxeren en inventariseren door de Stichting Kerkelijk Kunstbezit in Nederland werd dit door de directie geweigerd. Dat was hun taak. Het was hun bezit. Ik kreeg de opdracht om alle verplaatsbare inventaris met slechts gebruikswaarde, zoals kleding, bijbels, tafellinnen, kandelaars te verzamelen in het voormalige stiltecentrum op de tiende etage in Heemstede. In het Hoofddorpse ziekenhuis zouden nieuwe spullen komen. Mijn voorstel om met bisdom en gemeente in gesprek te gaan over wat er gebeuren kon met deze liturgische attributen werd niet gehonoreerd. De directie zou beslissen. Een paar jaar later kreeg ik een telefoontje van een sloper. Ik werkte allang niet meer voor het ziekenhuis. "Meneer we zijn het Diaconessenhuis aan het slopen. We treffen hier op de tiende verdieping een zaal aan met allemaal kerkelijke dingen. Als die niet over twee, drie uur weg zijn gaat de sloopkogel erin. Uw naam werd genoemd. Als u nu komt kunnen we u binnenlaten." Wat kon ik anders doen dan mijn auto pakken en naar Heemstede rijden? Daar werd ik opgewacht door de sloper. Met een helm op moest ik door een dichtgetimmerd raam klimmen. De liften deden het niet meer. Het gebouw was volkomen ontmanteld. Toen ik tien hoog geklommen was trof ik in het voormalige stiltecentrum alles nog aan zoals ik het er jaren daarvoor zelf had neergezet. Ik graaide zoveel mogelijk mee, al die trappen op en af. Toen mijn auto vol was heb ik alles naar de kerk van Uithoorn gebracht, waar ik toen werkte. Na ruggenspraak met mijn voormalige collega's is het daar gebleven en naar kerken verzonden die daar behoefte aan hadden. Ik was zeer geschokt door de desinteresse van zowel kerkelijke als wereldlijke bestuurders voor dat wat heilig is voor gelovige mensen.

Tijdens mijn pastoraat in het Spaarneziekenhuis heb ik nog een tragisch gevolg van kerksluitingen moeten ervaren. In de stad Haarlem was er al jaren een proces op gang gekomen van parochies opheffen en kerken slopen. Het begon met de Rozenkranskerk (1974), daarna de Elisabeth en Barbara (1985), De H.Hartkerk (1996), de Pauluskerk (1997). Later volgden nog de Johannes de Doper

en de Pastoor van Ars. In die periode van mijn pastoraat kregen bovendien twee kerken een nieuwe naam: de Lidwinakerk werd de Adelbertus en de O.l.Vrouw van Zeven Smarten werd de Mariakerk. Deze laatste kerk is nu ook gesloten. Als ik in het ziekenhuis aan ernstig zieke katholieken vroeg of ik hun parochie moest waarschuwen, dan wist men echt niet meer tot welke parochie men hoorde. Steevast kreeg ik als antwoord: "onze kerk bestaat niet meer. We zijn al tig keer van kerk veranderd." Betrokken katholieke mensen zeiden zondags de mis via de televisie te volgen. En het was voor hen een vreugde om in het ziekenhuis weer te communie te kunnen gaan en de viering bij te wonen. Ofschoon er ook velen waren die de sacramenten weigerden omdat ze het niet consequent vonden: "We zijn van de kerk weg en het voelt niet eerlijk om nu weer om de communie of om een bediening te vragen." De secularisatie had het de mensen al moeilijk gemaakt om nog een band te onderhouden met geloof en kerk, maar de Haarlemse policy had hen definitief van de kerk doen vervreemden. En dit proces zet zich voort. De kerkgangers van de Groenmarktkerk (De Antoniuskerk) kregen te horen dat hun kerk op termijn zal moeten sluiten. Ook voor de kerk van Schalkwijk (Moeder van de Verlosser) moet een nieuwe toekomst komen. Beide kerken zouden echter op een andere plek in de wijk als gemeenschap mogen doorgaan. Dat zou mooi zijn. Want beide gemeenschappen staan midden in hun wijk bekend als sociaal betrokken. Hen wacht een spannende tijd.

De kapel van de Mariastichting (Ben de Boer)

De kerken van Uithoorn: Sint Jan de Doper ("De Schans") 2007† , Kerk van het Allerheiligst Sacrament ("De Burght")

Na vijftien jaar ziekenhuispastoraat vroeg ik in 2004 aan de bisschop of ik terug kon keren in de basiszielzorg. Ik kreeg een benoeming voor de twee parochies van Uithoorn, en voor de parochies van De Kwakel en Nes aan de Amstel. Naast de twee priesters die hier een halve aanstelling hadden, kreeg ik de opdracht om de vier parochies tot samenwerking te motiveren en hen daarbij te begeleiden. Het sluiten van een kerk in Uithoorn zou in het verre verschiep een optie kunnen zijn.

Al snel merkte ik dat de basiszielzorg tijdens mijn vijftien jarig ziekenhuispastoraat sterk veranderd was. Er waren duidelijk minder kerkgangers. Was in Den Helder een weekend met honderd kerkgangers al weinig en een reden om over sluiting te gaan praten, nu betekende honderd kerkgangers een volle kerk. Na mijn eerste week in deze parochies schrok ik van de leeftijd van de mensen. De kerk werd vooral gedragen door ouderen. De jeugd kwam niet meer. De jongerenkoren van weleer waren nu 'middenkoren' geworden. De eerste vieringen zonder misdienaars dienden zich aan. Het vormsel werd niet meer jaarlijks per parochie toegediend. Kerkelijke huwelijken waren een

uitzondering. Het aantal dopen nam beduidend af. In de Burght trof ik een doopgroep aan, die ouders moesten begeleiden bij de voorbereiding op de doop van een kindje. Ze waren al een jaar lang niet actief geweest. Inderdaad in samenwerking met elkaar zou er voor jongere mensen een nieuw elan kunnen ontstaan.

Maar helaas..... Ik stuitte op grote weerstand. De parochies voelden zich niet thuis bij elkaar. De cultuurverschillen waren te groot. De Kwakel was een dorp dat zich al eeuwen verzetten tegen het grotere Uithoorn. Uithoorn had onlangs naar hun gevoel het dorp in een fusie gewoon geannexeerd. De dorpelingen waren grotendeels kwekers, bloementelers. De kerk aan de Schans in Uithoorn was trots op hun klassieke kerk met twee torens. Ze wilden de liturgie ook klassiek vieren. Het waren mensen die veelal in de industrie van Uithoorn gewerkt hadden. Ze waren wars van vergaderen. Het besturen was laagdrempelig. Aan de keukentafel in de pastorie werden de belangrijkste beslissingen genomen. Ze voelden zich in gezamenlijke vergaderingen bedreigd door het kader van de Burght, hun buurtparochie in een nieuwere wijk. Hier woonden vooral het lagere en middenkader van grote bedrijven in Amsterdam en Schiphol. Bestuur en vrijwilligers waren gewend te vergaderen met protocollen, agenda's en notulen. In hun betrekkelijk nieuwe kerk vierden ze moderne liturgie. Nes aan de Amstel lag ver weg. Het was een klein dorp met een gigantisch monumentale kerk van Joseph Cuypers, een rijksmonument. De kerk domineert het dorp en is haar identiteit. Samenwerking met de Nes is alleen al vanwege de afstand een probleem. Bovendien zijn veel parochianen veeboer in de polders van de omgeving, ook weer ver weg.

Na een paar jaar werd het voor het bisdom duidelijk dat twee kerken voor Uithoorn in de toekomst financieel niet haalbaar was. Bovendien was pastorale samenwerking een must. Een eerste stap was bestuurlijke eenheid. Pastores en bisdom kozen voor een personele eenheid. De beide parochies gingen schoorvoetend akkoord. Maar ze voelden zich zeer bedreigd. Niemand werd vertrouwd, het bisdom niet, de pastores niet, de bestuurders van de personele eenheid niet en de zusterparochie niet. Het nieuwe bestuur kwam met pastores en bisdom overeen dat er beurtelings in de twee kerken gevierd zou worden. Men kon dan aan elkaar wennen. Helaas men ging gewoon niet naar de kerk van de ander. De kerk bleef gewoon dezelfde mensen ontvangen en op dezelfde manier vieren. De meeste kerkgangers gingen op de zondag dat de kerk dicht was niet naar de viering.

Uiteindelijk kwam het voorstel om beide kerken af te stoten en een kleinere nieuwe kerk te bouwen, centraal in de parochie. In een gezamenlijke vergadering van beide gemeenschappen werd geaccepteerd dat dit plan verder zou worden uitgewerkt. Het was een wonderlijk goede en hoopvolle bijeenkomst geweest. De nieuwe parochie kreeg ook een nieuwe naam: de Emmausparochie.

Een paar maanden later kwam de ramp. Drie dagen voor Kerstmis kwam de verzekering de kerk aan de Schans inspecteren. Tot verbijstering van ieder moest de kerk per direct gesloten worden. De elektrische leidingen in het plafond waren zo gevaarlijk dat het brandgevaar te groot was. Politie en brandweer ondersteunden deze beslissing. De kerk moest dicht. Kerstmis moest gevierd worden in de kerk van De Kwakel. De Burght was geen optie. Voor de oude kaders van De Schans was dit allemaal doorgestoken kaart van de Burght, van de pastores en van het nieuwe bestuur. De beelden van de kerststal werden door vrijwilligers 'gered'. Ze zijn uit de kerk gehaald en tot op heden onvindbaar. Op mijn mail ontving ik doodswensen van mensen met wie ik allerplezierigst jaren had samengewerkt. Op kerstmorgen werd bij de vicevoorzitter de ruiten ingegooid. Het was het begin van jaren van ellende en verdachtmakingen. Het heeft het journaal van de NOS gehaald.

Uiteindelijk werd De Burght de hoofdkerk. Door de ontstane situatie was bouwen van een gezamenlijke nieuwe kerk geen optie meer. De meeste parochianen van De Schans gingen niet meer naar de kerk. Een gedeelte van het zangkoor week uit naar Mijdrecht. Maar ook daar vonden ze het niet. In deze plaats werd een Oudkatholieke parochie opgericht. Daar sloten ze zich bij aan. Drie of vier parochianen weken uit naar De Kwakel. En slechts een handvol gelovigen vonden hun thuis in De Burght.

Behalve een pastoraal drama werd het ook een financieel drama. Van gemeentewege moest het kerkgebouw met zijn twee torens wegens bouwvalligheid 'ingepakt' worden. De parochie werd aangeklaagd. Advocaten, taxateurs, bouwrapportages, leegstand, makelaars, het kostte allemaal een vermogen.

In 2013 stierf plotseling mijn collega priester. En ik werd vijftenzestig en moest met pensioen. Er kwamen nieuwe pastores.

De kerk aan de Schans wordt met netten "ingepakt". Instorting dreigt. De buurt en het winkelcentrum moesten evacueren. (Michel van Bergen)

De dagkapel van "De Burght" in Uithoorn (facebook)

De kerken waar ik mag assisteren: De Groenmarktkerk in Haarlem (H.Antonius of 'Paterskerk')

Vanuit mijn woonplaats Hoofddorp mag ik assisteren in veel parochies. Ik doe dat met liefde. In Hoofddorp heb ik de aandacht voor de jeugd en de kinderen. Verder verzorg ik zondagse diensten in de regio Uithoorn en in parochies van de Haarlemmermeer.

In het bijzonder ben ik in Haarlem verbonden aan De Groenmarktkerk. In deze kerk mag ik één keer per maand een communieviering doen. Een paar jaar geleden zijn vier Haarlemse parochies en vier parochies uit de regio een samenwerkingsverband aangegaan. Zij vormen nu één parochie. Het nieuwe parochiebestuur heeft bepaald dat er op termijn een andere toekomst voor het kerkgebouw moet komen. Onzeker is nog of de kerk verkocht dan wel verhuurd gaat worden. De gemeenschap

kan een nieuwe kleinere locatie gaan zoeken. Ook hoopt men dat er een overeenkomst kan komen met de nieuwe gebruikers van de kerk. Misschien dat het mogelijk blijft om in deze kerk te blijven vieren. Veel onzekerheid dus.

De kerk kent zondags zo'n veertig kerkgangers. Bij gelegenheden loopt dat op tot honderd. Maar door de weeks worden er vierhonderd kaarsjes opgestoken. Het is de enige kerk in de Haarlemse binnenstad die dagelijks open is. Vele mensen lopen even binnen voor wat stilte of een praatje met een van de vrijwilligers. Elk jaar worden er volwassenen gedoopt.

Het is de oude paterskerk van de Franciscanen. En die hebben een erfenis nagelaten. In en om hun klooster heen zijn er allerlei charitatieve en sociale initiatieven ontstaan. Naast de kerk is er een groot oecumenisch inloophuis voor dak- en thuislozen en andere mensen die hulp behoeven. In de pastorie worden allerlei groepen van verslaafde mensen opgevangen. Er is een wijkcentrum. En voor vrouwen die seksueel misbruikt zijn door kerkmensen of die andere schokkende ervaringen in de kerk hebben opgelopen is er een opvanghuis. Tevens is er een maaltijdservice.

De kerk is een mooie achttiende-eeuwse kerk. Het is een monument. Zij staat open voor tentoonstellingen en muziekkuitvoeringen. Elk jaar is er de Hannie Schaftlezing. Ook op deze manier staat de kerk midden in de stad.

Als het om het opheffen van een parochie gaat of het sluiten van een kerk. Is voor het bisdom Haarlem-Amsterdam de vitaliteit van een gemeenschap een belangrijke norm. Er wordt gekeken naar aantallen kerkgangers, aantal kinderen voor eerste communie en vormsel, huwelijken, begrafenissen en verder pastoraal aanbod. In een binnenstadskerk als de Groenmarkt mag er volgens mij anders naar het vitale van een parochie gekeken worden. Hier gelden denk ik andere normen dan op een dorp of een kleine stad. De vraag is of de kerk de uitdaging van de stad aangaat: eenzaamheid, verpaupering, maar ook de verbinding aangaat met de stadscultuur, de kunst, het theater. Eigenlijk zou je kunnen zeggen dat ook in de stad de kerk het huis is van lief en leed. De Groenmarkt kerk is in Haarlem een begrip. En dat is verkondiging!

Hedenkingsdienst van het hospice in De Groenmarktkerk

Een open kerk in hartje Haarlem

Kerken elders in de wereld.

Vele jaren was ik verbonden aan het Internationaal DiaconaatCentrum. Een officieel studiecentrum over de diaconie in de kerk. In de eerste twintig jaar kreeg ik de opdracht om de diaconie in de protestante kerken te bestuderen, in hun theologie en in hun praktijk. Dit bracht mij in veel landen in Europa, vooral ook in de tachtiger jaren de landen achter het ijzeren gordijn. Natuurlijk bezocht ik daar ook katholieke parochies. De moed, de opofferingsgezindheid en het geloof van predikanten, priesters, religieuzen en vele gewone gelovigen is voor ons niet voor te stellen. En bij dat alles stond vaak het kerkgebouw centraal. Buiten het kerkgebouw kon je je geloof niet belijden. Het kerkgebouw werd ook voor de samenleving het symbool dat je er als christen nog was!

Na de val van de muur in 1989 kreeg ik langzamerhand ook de taak om kerkgemeenschappen elders in de wereld te ontmoeten. Bij juist die gemeenschappen die in moeilijke en spannende omstandigheden kerk moesten zijn wilde ik leren hoe zij zich verhielden tot de wereld om hen heen. Hoe ben je kerk in Soweto, in de oorlog van Angola, onder de repressie van Mugabe, in alle geweld en ellende van Colombia, in de armoede van Argentinië, in de secularisatie van Frankrijk?

En tenslotte heb ik bij al mijn reizen gezien hoe de kerkgebouwen in de vertrouwde katholieke landen als Spanje, Portugal en Italië open staan als plaatsen van inspiratie en geloof, plaatsen waar lief en leed gedeeld worden met God en met elkaar.

Enkele indrukwekkende ervaringen die betrekking hebben op het belang van een kerkgebouw wil ik hier met u delen. Wellicht zetten ook deze ervaringen ons op het spoor hoe we door tijden van tegenwind en lege kerken heen kunnen komen. Vaak is het juist onze zorg om de samenleving die in moeilijke tijden perspectief biedt. De in het geheim werkende priesters en religieuzen in communistisch Oost-Europa hebben het vlammetje brandend gehouden. Een vlammetje dat na 1989 weer kon oplaaien tot een inspirerende kerk. De open deur van de Regina Mundi in Soweto getuigde van een kerk die er voor mensen is en hen beschermt tegen de overheid. Zo ook zijn de kerken in Colombia eilanden van protest tegen geweld. Ze beschermen de mensen. In de lege, kapotte, gevaarlijke dorpskerkjes voelen de mensen God nabij. Priesters zijn er op gevaar van leven. In Afrika, diep in het woud, zien we hoe parochies overleven en bloeien ook zonder pastores.

In Frankrijk haalt men het niet in zijn hoofd om kerken te sluiten. Zo leeg als ze zondags zijn, zo belangrijk blijven ze toch voor het dorp. In Scandinavië zoeken lutheranen en katholieken in de oude kerken naar de wortels van het geloof. Ze getuigen van eerbied jegens de heilige plaatsen van het verleden.

Oost-Berlijn 1989: de kapel van het Königin-Elisabeth-Hospital, de kapel van het Stephanus Stift en de kerk van het Stift in Lobetal

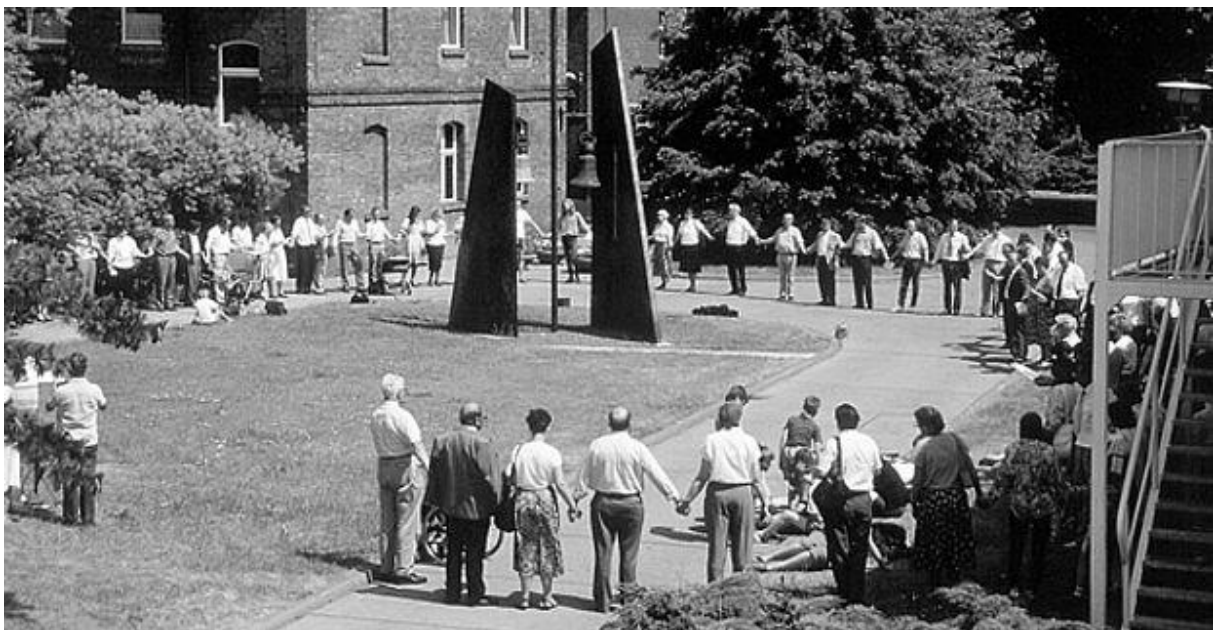
In Karlshorst, een voorstadje van Berlijn, was een 1910 een Diaconessenhuis gesticht: Het Königin-Elisabeth-Hospital. In dertiger jaren werd dit ziekenhuis 'overgenomen' door de Nazi's. De kapel werd gesloten. Na de oorlog kwam het ziekenhuis in handen van het Russische bezettingsleger. De protestante gemeente van Karlshorst nam het initiatief om – als verzoeningsgebaar – met Kerstmis aan de Russische patiënten en hun verzorgers kerstpakketten te geven. De gemeentelieden hadden natuurlijk ook niets. Maar met veel creativiteit werd er toch van alles bijeengebracht. Een paar dagen voor de kerst ging een delegatie deze pakketjes bij de poort afgeven. Zonder een woord van dank werden ze aangenomen. Jarenlang hield de gemeente dit vol. Aan het eind van de tachtiger jaren werd de sfeer minder grimmig. En zo gebeurde het dat de delegatie uitgenodigd werd om binnen te komen. Ze werden ontvangen door een hoge officier. En het gesprek was vriendelijk. Een van de delegatieleden was een oude dokter die nog

gewerkt had in de tijd van de diaconessen. Hij vroeg wat of er met de kapel gebeurd was. De officier nam de delegatie mee verder het ziekenhuis in naar een grote deur. Hij haalde een sleutel, opende de deur en toonde de kapel. De kapel was nog helemaal in tact. In al die jaren hadden noch de nazi's noch de Russen deze ruimte willen ontheiligen.

Het oude diaconessenhuis in Karlshorst

In Oost-Berlijn ontmoette ik protestante predikanten, en medewerkers van de Diakonie in het Stephanus Stift. In de DDR mochten religieuzen, diaconessen en diakonen in de gezondheidszorg blijven werken. Confessionele instellingen konden hun zorg blijven leveren. Maar leven en werk werd hen wel zuur gemaakt. Dit Stift was een instelling met alle mogelijke vormen van zorg voor bejaarden, gehandicapten, jeugd en psychiatrische patiënten. Bij de grote ingang van het terrein stond de kerk. Maar achter de kerk waren de burens: De Communistische jeugdvereniging. Daar schalde uit grote luidsprekers de gehele dag marsmuziek over de jongeren uit. En deze muziek kende geen grenzen. Jarenlang was het bijna onmogelijk om kerkdiensten te houden. De kerk was machteloos. Maar men hield vol en liet zich niet wegpesten.

Medewerkers van het Stephanusstift in Ostberlin

In het oosten van Duitsland was de kerkelijkheid nooit groot geweest. Maar het communistische bewind maakte het voor de kerken nog moeilijker dan het al was. Wie zijn kinderen liet deelnemen aan het kerkelijk leven zou nooit een verantwoordelijke baan krijgen. Universiteit en hogeschool stonden voor deze kinderen niet open. Eigenlijk konden deze kinderen alleen sport, muziek en theologie studeren. Gelukkig kwam er veel steun uit het westen. Bizar was dat in Berlijn bij de kapotgeschoten kerken en de in brand gestoken Synagoge grote borden stonden met de tekst: Von anglo-amerikanischen Bomben zerstört mit russische Freundschaft wieder aufgebaut. Bij de verwoesting van Berlijn hadden ook de tanks en het 'Stalinorgel' van de Russen bijgedragen. En zo er al iets was hersteld was dat met westers geld gebeurd. Tot diep in de tachtiger jaren lag er nog veel in puin.

De Franciscanerkerk in Oost-Berlijn is nooit hersteld.

In 1990 bezocht ik een dergelijk Stift, ook in Lobetal, een voorstadje van Oost-Berlijn. Voor de deur van de pastorie, naast de kerk, lagen bloemen en kransen. Op de bovenverdieping hadden de ernstig zieke Erich Honnecker en zijn vrouw Margot asiel gekregen. Na zijn val en aftreden dreigden mensen hen te lynchen. De staat wilde hen niet beschermen. Altijd had hij de kerken onderdrukt en op hen afgegeven. Nu moest hij tot drie maal toe vragen om hulp. De evangelische bisschop van Berlijn heeft toen bemiddeld in kerkasiel. De bloemen voor de pastorie waren bloemen van voormalige communistische leiders, versierd met linten, rood met hamer en sikkel.

Honnecker en zijn vrouw krijgen kerkasiel in Stift Lobetal

Tsjechië: De gesloten kerken in het bisdom Litoměřice en de klokken van Praag

Verschillende malen heb ik het toenmalige Tsjechoslowakije bezocht. In heel het land waren er bijna geen priesters. En die priesters die er waren moesten lid zijn van “Pacem in terris” een door de overheid gecontroleerde priesterbeweging. Er was echter ook een ondergrondse kerk met geheime bisschoppen, priesters en diakens. Die bisschoppen waren gewijd door de bisschop van Krakow (Woytila!!!) of de bisschop van Erfurt. De priesters waren – met mondelinge toestemming van Rome - bijna allemaal getrouwd. Ongetrouwde mannen waren verdacht... ofwel het waren homoseksuelen. En die werden zwaar gediscrimineerd. Ofwel het waren priesters. Een gehuwde diaken liep natuurlijk ook niet zo gauw in de gaten. Van verschillenden van deze priesters heb ik het indrukwekkende levensverhaal mogen optekenen. Een priester vertelde me hoe zelfs zijn kinderen net mochten weten dat hij priester was. Als hij thuis de mis las, lag er op tafel een kled dat hij bij onraad direct over alles heen kon leggen.

Twee priesters die in het geheim werkten. De priester links is gehuwd

In het land waren alle kloosters opgeheven. Ook waren er veel kerken gesloten. De gebouwen waren geconfisqueerd. Velen hadden een andere bestemming gekregen. Velen waren simpelweg dichtgetimmerd en stonden te verloederen. In heel Tsjechoslowakije waren de mensen vervreemd van de kerk. De officiële priesters collaboreerden met de staat en waren niet te vertrouwen. Hun kerken waren leeg. Maar veelal waren er geen priesters meer en de kerkgebouwen waren dichtgetimmerd.

Praag heb ik vaak bezocht. Op een avond zat ik op een bankje op de Grote Markt van Praag, om mij heen allemaal kerkgebouwen. Het was 1983. Er kwam een oudere meneer naast me zitten. Hij begon een praatje. Ik vertelde dat ik uit Amsterdam kwam en dat ik de volgende dag weer naar huis zou gaan. Hij wees naar de torens: "Daar hangen allemaal klokken. Die heb ik in geen veertig jaar horen luiden. Morgen hoort u weer klokken luiden." Ik denk aan de discussies in ons land over klokken en geluidsoverlast. In veel Nederlandse stadswijken luiden de klokken al niet meer. De kerken zijn dicht. Net als toen in Tsjechië.

"In geen veertig jaar klokken gehoord"

Vlak na het doorknippen van het ijzeren gordijn moest ik een diaken bezoeken in een dorpje van het bisdom Litoměřice. Hij had altijd in het geheim moeten werken. Officieel was hij gasmeter-controleur geweest. Zo kwam hij langs de huizen van de mensen. Nu had hij de zorg gekregen voor een groot aantal parochies, dorpen op het platteland. Hij nam me mee naar een van die dorpen: "Ze gaan de kerk weer openbreken. Daar moet ik bij zijn!". Het hele dorp had zich verzameld op het kerkplein. Een paar boeren braken de kerkdeur open. De mensen stroomden naar binnen. Het was gruwelijk om te zien. Niet alleen hadden de vogels veertig jaar in deze kerk vrij spel gehad, ook zagen we hoe tabernakels waren open gebroken, beelden en altaren kapot geslagen, schilderijen verscheurd en hoe alles bevuild was. De mensen waren ontdaan en sommigen huilden. Ouderen begonnen de jeugd te vertellen hoe mooi het vroeger allemaal was geweest. Later hoorde ik van deze diaken hoe de mensen met elkaar hun kerk weer opgeknapt hadden en mooi gemaakt. Ook vertelde hij hoe in en rond de dorpen de wegkruizen en kapelletjes weer opgebouwd waren. Voor hem betekende dat eindeloos veel katechese. De mensen wisten absoluut niets meer van kerk en geloof. Maar al werkend aan de kerken werden zijn parochianen nieuwsgierig. Ze wilden alles weten over hun kerk: de bijbelse verhalen, de heiligen, de betekenis van het altaar.

Kathedraal en bisschoppelijk paleis van Litoměřice. De bisschop mocht op de bovenste verdieping twee kamers van dit paleis bewonen. De rest van het gebouw was dichtgetimmerd en vervallen.

Hongarije: Boedapest, de Franciscanerkerk 1983

Het was nog midden in de communistische tijd dat ik in Boedapest de Franciscanerkerk bezocht. Het was zaterdagavond en ik wilde de mis bijwonen. Toen ik bij de kerk kwam kon ik er niet meer in. De kerk was stampvol. De mensen stonden buiten en ook de zalen en gangen naast de kerk waren volkomen vol. Ik klampte een priester aan. Ik vertelde wie ik was en vroeg hoe dit kon. Hij nodigde me uit om na de mis een wandeling te maken. Later begreep ik dat hij bang was afgeluisterd te worden. Hij nam me mee naar de grote Elisabethsbrug over de Donau. Midden op de brug beef hij staan: "Zo, hier kan niemand ons horen." Net als in veel landen in het Oostblok mochten ook in Hongarije geen nieuwe kerken gebouwd worden. Er waren dus alleen maar kerken in het centrum van de stad. De buitenwijken van de grote steden waren gigantisch, allemaal troosteloze Stalinbouw. Voor de vieringen moesten de gelovigen naar het centrum van de stad. Ook veel gelovigen uit de dorpen

kozen er voor om te kerken in de binnenstad. In de dorpen waren de kerken wel open, maar er werd zwaar gecontroleerd wie wel of niet naar de kerk ging. In de stad kon men dat niet. De priester vertelde dat elke pastoor en elke kapelaan gecontroleerd werd door een ambtenaar. Aan deze ambtenaar moest hij zijn preek voorleggen en zijn brieven laten lezen. Die ambtenaar zat in de sacristie om de misdienaars, kosters en zangers te noteren. En hij noteerde iedere kerkganger die hij kende. Wie zijn kinderen de eerste communie liet doen of het vormsel liet ontvangen kon promotie op het werk wel vergeten. En de kinderen zouden niet toegelaten worden tot de universiteit. Die volle Franciscanerkerk was dus schone schijn. Ook in Hongarije was de ontkerkelijking groot.

De priester nodigde me uit om te logeren in een illegaal priesterhotel. Het was ondergebracht in het oude voormalige franciscanenklooster. Paters waren er niet meer. Die waren verboden. Het klooster was een appartementengebouw geworden. In een van die appartementen werd door dames een priesterhotel gerund: een kamer met zes bedden. Al gauw begreep ik dat de dames zusters waren. Op een enkele uitzondering na waren alle religieuzen, alle paters en monniken naar huis gestuurd. Vlak na 1989 bezocht ik een pastorie. De commotie onder de priesters was groot. De ene priester was in het geheim Jezuïet geweest, de ander Franciscaan, een derde Dominicaan. De kloosters werden heropend. En ieder trok naar zijn eigen gemeenschap. De pastorieën van de gewone kerken kwamen leeg te staan. Er was dus ondergronds een parallelle kerk geweest. In die parallelle kerk kon men kloosterling worden en tot een congregatie toetreden. Veelal kende alleen de overste de broeders en zusters. Men ontmoette elkaar op de kerkhoven rond een willekeurig graf. Daar kon men ongestoord praten.

De kloosters waren dus gesloten. Toch bleef in menig klooster de kloosterkerk open. Om die kerk te bereiken moesten de gelovigen soms door de gangen van een school of een regeringsgebouw lopen. Zo was er in Boedapest een gebouw van de communistische partij mét kerk. Maar wandelend door de stad Eger waande ik me in een kerkelijke spookstad. Voor de communistische tijd was dit een centrum van Katholicisme met vele scholen en kloosters. Alles was genationaliseerd en had een andere bestemming gekregen. De stad was grauw geworden. Na de omwenteling in 1989 is de stad weer een mooie barokstad geworden. Veel is hersteld. De kerk mag er weer zijn. De klokken mogen weer luiden. Maar net als in ons eigen land is de kerk veel bescheidener aanwezig.

Het cisteriënzerklooster in Eger met bijbehorende school. In 1948 zijn de paters verdreven. De school werd genationaliseerd. De kerk gesloten. Eger was een stad van dichtgetimmerde of genationaliseerde kloosters.

Na 1989 kwamen de zusters en paters weer terug.

Litouwen: Kaunas en de kerk van de pater franciscaan. De berg van de kruisen. De kathedraal van Vilnius 2012

Litouwen was niet zomaar een satellietstaat van de Sovjetunie. Anders dan de andere landen van het Oostblok waren de Baltische staten geheel ingelijfd in de USSR. Ze vielen dus rechtstreeks onder Stalin en zijn opvolgers. De kerk in Litouwen maakte een verschrikkelijke tijd mee. Bijna een tiende van de bevolking werd naar Siberië verbannen: alle onderwijzers, alle mensen met een beetje geld en iedere boer die wat meer land had. Vier van de zes bisschoppen verdwenen in de Goelag. Een bisschop werd geëxecuteerd. En de aartsbisschop moest naar de gevangenis, waar hij stierf. De helft van alle kerken werd gesloten.

De gelovigen gingen in stilte door. Ze kwamen in het geheim bij elkaar op de kerkhoven rond graven. Daar baden ze uit hun missaal de Latijnse mis van de dag. Soms was er een priester met de communie. Ik sprak met een oude dame uit Memelland, een gebied met veel protestanten. Zij gaf in het geheim katechese aan vierhonderd katholieke en protestante kinderen. Het enige materiaal wat zij had was de oude familiebijbel.

De arrestatiefoto van toen nog pater Sigita Tamkevičius sj. Nu emeritus aartsbisschop van Kaunas, onlangs tot kardinaal gecreëerd.

In 2012 bezocht ik voor de tweede maal Kaunas. Ik zou een interview hebben met de aartsbisschop mgr. Sigita Tamkevičius, onlangs heel verrassend in zijn emeritaat tot kardinaal gecreëerd. Ik sprak met hem over alles wat de kerk had mee moeten maken en over zijn tijd als priester in de goelag van Siberië. Zo vertelde hij hoe in de Goelagbarak waarin hij gedetineerd was de keuken de kerk was. Illegaal natuurlijk. "Ik was de kok van het kamp. En ik maakte van water soep. Maar ondertussen las ik daar de mis. Kijk dit was mijn altaar." En hij toonde me zijn brillenkoker. "In de keuken was er altijd wel wat brood, En wat besjes van struiken buiten kon ik uitknijpen. Kwam er een bewaker binnen dan klapte ik gewoon de brillenkoker dicht."

Maar zei hij: “we krabbelen nu in Litouwen overeind. Er gebeuren hier wonderen. Ga maar eens kijken bij de kerk aan de overkant. Die is door de communisten volledig verwoest. Maar er is nu een pater Franciscaan. Die bouwt de kerk weer helemaal op.” Ik liep naar de kerk. Hij was verloederd en dichtgetimmerd. Ik bonkte op een provisorische deur. Na een hele tijd ging deze langzaam open. En daar stond een pater franciscaan, klein en oud. Al snel merkten we dat we landgenoten waren. De pater kwam uit Limburg. Hij nam me mee de kerk in. Het was een grote treurnis. Hij vertelde hoe sinds 1940 Russische en Duitse soldaten deze middeleeuwse kerk voor van alles en nog wat gebruikt hadden: garage, schietschool, feestzaal, kazerne. Maar zo zei hij: “Ze hebben de Lieve Heer nooit weg kunnen krijgen.” Hij wees naar boven. Hoog, tegen het dak aan, hing een kruisbeeld. “Hij heeft alles meegemaakt. Dat kruisbeeld is hier altijd blijven hangen.” Hij leidde me rond in de kerk. Er waren nog een paar kruiswegstaties, de trap naar kansel was er ook nog. Overal lagen puinhopen. “Ik ben het aan het opruimen. We gaan het allemaal restaureren. Ik ben nu nog alleen. Maar er komen strakjes meer broeders. Ook Jezus is hier terug.” Hij ging me voor naar een zijkapel. Op een berg stenen stond een klein tabernakeltje met een godslamp.

Een kruiswegstatie en een kruisbeeld die er na veertig jaar nog hangen! De Franciscanerkerk in Kaunas was sinds de dertiger jaren garage, schietschool, kazerne en feestzaal van het leger geweest.

"Hij heeft alles meegemaakt"

Litouwen heeft heel wat opstanden, oorlogen en revoluties moeten meemaken. Veel mannen sneuvelden en kregen geen graf. In de loop van de negentiende eeuw zijn families op een heuvel hun doden gaan eren. Op die heuvel lagen een paar soldaten begraven. Bij deze graven gingen ze kruisen plaatsen met gebeden voor hun eigen lieve doden. Het werd een spontaan heiligdom, een heilige plaats voor Litouwen. Het is geen kerk, maar zeker een gewijde plaats. In de communistische jaren is verschillende malen geprobeerd de kruisen weg te halen. Wanneer dat al lukte, stonden een paar dagen later er al weer nieuwe kruisen. De heuvel ligt midden in het platte land. Je ziet hem al van verre. De heiligheid van deze plaats is voelbaar en hoorbaar. In de stilte van dit gebied hoor je het zachte klingelen van de miljoenen rozenkransen die er hangen.

De heuvel van de kruisen wikipedia

Tijdens het sovjet-regime was de kathedraal van Vilnius veranderd in een kunstgalerie. Pas in 1990 kon hij weer voor de eredienst geopend worden. Met heel veel ijver en liefde gingen overal in het land weer kerken open. Het land kreeg zijn vrijheid terug. Dit gebeurde in januari 1991 na een opstand van het parlement. Bij het parlamentsgebouw bekeek ik de foto's van deze opstand. Om het gebouw heen stonden Russische tanks. Tussen deze tanks en het parlamentsgebouw stonden duizenden Litouwers. De Russen hadden een tiental mensen neergeschoten. Op een avond toen de spanning op zijn heftigst was hield de parlamentsvoorzitter vanaf het balkon een emotionele toespraak. Daarna ga hij het woord aan een ander parlamentslid. Deze zei: "Ik ben Robertas Grigas, priester. Het zou van avond wel eens onze laatste avond kunnen zijn. Laten we knielen en het Onze Vader bidden. Daarna geef ik jullie de generale absolutie". Iedereen ging op de knieën. Dit alles kon de wereld volgen via de televisie. Er volgde een wereldwijd protest. De volgende morgen trokken de soldaten en hun tanks zich terug. Op de balustrade voor het parlement werd een tafel gezet. En Robertas Grigas vierde daar de eucharistie. Later heb ik deze pater jezuïet mogen interviewen. Hij vertelde over zijn leven als geheim priester.

Russische troepen voor het parlement in Vilnius (13 januari 1990). De volgende dag viert Robertas Grigas hier de bevrijding met het vieren van de Eucharistie.

Robertas Grigas, op de dag dat hij afstudeert en in het leger moet. Voor zijn dienstplicht moest hij zich melden in een kazerne in de Oeral. Toen hij ten overstaan van honderden soldaten en officieren de eed op de Socialistische staat moest afleggen, riep hij "Ik zweer dat Christus mijn koning is, Hem alleen zal ik dienen". Hij werd gearresteerd en kwam voor een schijn executiepeloton. Hij vluchtte de bossen in en liep de 2500km naar Vilnius. Daar dook hij onder bij geheime jezuïeten, studeerde voor priester en werd gewijd.

Roemenië en de Oekraïne

Een groot gedeelte van Roemenië is voormalig Hongaars gebied. Toen de Hongaren met de Oostenrijkers en de Duitsers de eerste wereldoorlog verloren hadden, moesten ze dit gebied aan Roemenië afstaan. Transsylvanië of Siebenbürgen is nu nog voor twintig procent Hongaars sprekend. De Hongaren hier zijn voor een groot gedeelte Rooms-katholiek. Hun oude kerken onderhouden ze zo goed en zo kwaad als het gaat. In de communistische tijd was er geen enkele steun van de overheid. De kathedraal van AlbaJulia moest onderhouden worden van de opbrengst van een grote wijngaard, die de kerk had mogen behouden. Omdat er wel wijn was, maar er geen flessen waren,

moesten de gelovigen bij de zondagse kerkgang lege flessen meenemen. In de kathedraal liggen de ridders uit de middeleeuwen begraven die Transsylvanië hebben moeten verdedigen tegen moslims en Russen. Nog elke dag worden er verse bloemen en kransen met de Hongaarse vlag bij de graven gelegd. Door heel het gebied zien we hoe de kerken de plaatsen zijn waar de gelovigen hun Hongaarse identiteit kunnen beleven. De kerken hangen vol met vlaggen en Hongaarse nationale symbolen. Hoe de mensen zich daar bedreigd voelen door de nationale orthodoxe kerk is in AlbaJulia goed te zien. Recht naast de kathedraal hebben de orthodoxen hun kathedraal gebouwd. De koepel is een meter hoger dan de toren van de katholieke kerk. De toegangsweg naar deze orthodoxe kathedraal was oorspronkelijk de laan die naar de katholieke kerk leidde. De katholieken moeten nu een omweggetje maken.

AlbaJulia met rechts de katholieke kathedraal en links de één meter hogere orthodoxe kathedraal.

Maar ook elders in Roemenië en in de Oekraïne zijn er spanningen om de kerkgebouwen. Vanouds waren er in deze landen niet alleen maar nationale orthodoxe kerken. Er waren ook kerken die met Rome verbonden waren. Zij vierden de liturgie op dezelfde wijze als de orthodoxen, hun kerkleer was gelijk en hun juridische regelgeving eveneens. Zij noemden zich Grieks-Katholiek. Toch waren er een paar verschillen. In hun kerken zag je soms iconen van Sint Jozef en andere westerse heiligen. Ook waren er wel gebrandschilderde ramen en stond er soms een kansel in de kerk. Onder het communistisch bewind werd deze kerk zwaar verboden. Priesters en bisschoppen stierven als martelaar in gevangenissen en kampen. Maar toen rond 1989 het communistische bewind ten val kwam beek dat er in het geheim nog heel veel 'Grieken' waren. Zij eisten hun kerken terug. Soms lukte dat. Twee jaar na de val van Ceaușescu bezocht ik Cluj. De Grieks-Katholieke bisschop, mgr. George Gutiu, ontving me in het stadsmuseum. Dat had hij gekraakt. Het was het voormalig paleis van de Grieks-katholieke bisschoppen. Hij had het opgeëist, maar niet teruggekregen. Zijn gelovigen waren het museum binnengegaan en hadden op de tweede verdieping een verblijf georganiseerd tussen harnassen en kanonnen. De bisschop zat achter zijn bureau. Hij begon met een deken te leggen over de telefoon: "de securitate luistert nog altijd mee". Toen begon hij te vertellen dat aan de overkant van de straat een school gekraakt was en nu zijn seminarie was. Het was stampvol met studenten. Ook vertelde hij dat onlangs een orthodoxe pastoor toch een Grieks-katholiek bleek te

zijn. Met heel zijn parochie had hij zich bij de bisschop gemeld.

Mgr. Luliu Hossu, de Grieks-Katholieke bisschop van Cluj. Hij was bisschop van 1917-1970. Van 1948-1957 bracht hij in de gevangenis door. In het geheim was hij kardinaal ("in Pecotre")

In heel Roemenië en de Oekraïne gaat de strijd om de bezittingen nog steeds door. In de Oekraïne is dit nog complexer omdat er vier á vijf orthodoxe kerken zijn, ieder met een eigen patriarch. De belangrijkste zijn de kerk die verbonden is met de patriarch van Moskou en de kerk die verbonden is met de patriarch van Kiev. Die strijd liep na de communistische tijd in Kiev zo hoog op dat het stadsbestuur weigerde om de kathedraal aan een van de kerken te geven. Hij bleef als museum open tot de kerken zelf uitgemaakt hadden van wie de kathedraal zou zijn. Toen in 1995 een patriarch stierf wilde de kerkgemeenschap hem in de kathedraal begraven. Een grote rouwstoet trok naar de kerk. Maar de gemeente sloot de deuren. De gelovigen hebben hem toen voor de deuren in de stoep begraven. Toen ik een aantal jaren later Kiev bezocht was de kathedraal nog steeds museum en lag de patriarch nog steeds in de stoep bij de kerk.

Patriarch Vladimir wordt in de stoep voor de kathedraal van Kiev begraven

Toch heb ik het idee dat deze strijd vooral een prestigestrijd is en een politieke strijd is van kerkleiders. Het gaat langs de gelovigen heen, Toen ik eens in een kerk in Lwov aan de kerkgangers vroeg met welke patriarch zij hier in deze kerk verbonden waren wist niemand mij dat te vertellen “Dat horen we straks wel als er voor de patriarch gebeden wordt.”

Noorwegen: Trondheim (Nidaros), de kathedraal van Sint Olav 2000

Vele malen was ik in Noorwegen. Ik bezocht daar de Lutherse diakens. Er was een groot verschil tussen de diverse lutherse bisdommen. Oslo was bijvoorbeeld traditioneel Luthers en niet erg Rooms gezind. De paus was daar bij zijn bezoek in 1989 nauwelijks welkom geweest. In Trondheim echter heerst een heel andere sfeer. Trondheim is de oude hoofdstad van het land. Het is de plaats van Koning Olav die in het jaar duizend zich tot het christendom bekeerde. Het bisdom is trots op zijn kathedraal en noemt Trondheim nog graag met haar traditionele naam Nidaros. Pelgrimsroutes naar het graf van Sint Olav Zijn door heel Scandinavië in ere hersteld. Er is een prijsvraag uitgelooft voor degene die het graf van de heilige in de kathedraal terugvindt. Want dat graf is in het verleden in de vergetelheid geraakt en niemand weet waar hij in de kerk begraven ligt. De vieringen zijn heel katholiek met wierook en misdienaars. Er is een kathedraalkoor dat graag gregoriaans zingt. De katholieke bisschop vertelde me hoe ontroerend het was voor die weinige katholieken daar dat zij werden uitgenodigd om bij het millennium feest van Sint Olav in 2000 de eucharistie te komen vieren in de grote middeleeuwse kathedraal. “Eigenlijk is het jullie kerk,” had de bisschop gezegd. En sindsdien mag met grote regelmaat de eucharistie in de lutherse kathedraal gevierd worden. Op 16 oktober 2020 is de nieuwe katholieke bisschop van Oslo in deze Lutherse kathedraal gewijd. Hij is bisschop over heel Noorwegen. Maar omdat Nidaros de oude bisschopsstad is hebben de lutheranen de katholieken uitgenodigd om hier de wijding en de in bezit neming van de bisschopszetel te realiseren.

De Rooms-Katholieke bisschop van Oslo neemt bezit van zijn zetel in de lutherse kathedraal van Trondheim (Nidaros), de oude bisschopsstad. Mgr. Erik Varden is de eerste katholieke bisschop die weer op deze zetel mag zitten. Hij is voormalig lutheraan. En hij is de eerste katholieke bisschop met de Noorse nationaliteit. Hij is trappist.

Zweden: De kathedraal van Uppsala, Klooster en kloosterkerk van Vadstena 2012

Ook in Zweden was er na het Vaticaans concilie een katholieke hervormingsbeweging. De lutherse kerk heeft nooit een beeldenstorm gekend. Men was voorzichtig met heiligenverering, maar de heiligen zijn nooit weggeweest. In veel Lutherse kerken was de liturgie nauwelijks te onderscheiden van de roomse mis. Altaren, beelden en communiebank gaven daarbij een heel katholiek gevoel. De invoering van de vrouw in het ambt was echter voor Rome een reden om rond 1995 de veel belovende oecumene af te breken. Paus Franciscus heeft echter weer contact gezocht en ook de vrouwelijke bisschoppen in het Vaticaan hartelijk ontvangen.

In Uppsala, het centrum van de Lutherse kerk, staat de grote middeleeuwse kathedraal. Ook in deze kathedraal waren alle heiligen present. Behalve... heel opvallend, de Mariakapel was leeg. Ik verbaasde me daar bij ieder bezoek over. Bij mijn laatste bezoek in 2011 ging ik ook weer naar de Mariakapel achter het hoofdaltaar. De kapel was nog altijd leeg. Terwijl ik zo stond te kijken voelde ik ogen in mijn rug prikken. Ik draaide me om en zag een vrouw staan waarvan ik dacht dat het een moslima was. Zo was ze gekleed. Toen deze vrouw er na een tijdje nog zo stond te kijken, gng ik op haar af. Dichterbij komend zag ik dat het een beeld was, bijna een wassenbeeld, levensecht. Er stond

een bordje bij: "Ik keer terug naar de plaats waar ik ooit geëerd werd."

"Ik keer terug naar de plaats waar ik ooit geëerd werd"

Aan een groot meer ligt in Zweden de plaats Vadstena ("Steen in het water"). In 1346 stichtte hier de heilige Birgitta een kloosterorde. Een paar jaar later ging zij naar Rome. Ook daar stichtte ze een klooster. De paus woonde in die tijd in Avignon. Birgitta vond echter dat hij terug moest keren naar de stad van Petrus, hoe onveilig en vervallen die stad in die dagen ook was. Ze kon de paus overtuigen en hij keerde terug. Birgitta en haar zusters werden door heel Europa geëerd. Toen ze in 1373 overleed is haar lichaam in een triomftocht teruggevoerd naar Vadstena. Haar klooster zou het spiritueel centrum worden van de kerk van Zweden. Toen de reformatie uitbrak moesten de zusters uitwijken naar katholieke streken. Ze kwamen onder meer in ons Nederlandse Uden terecht. In het begin van de vorige eeuw konden de zusters terugkeren. Ze vonden hun oude abdij nog helemaal in tact. Het was een hotel. De kloosterkerk was de Lutherse stadskerk geworden. Maar Birgitta had daar een prachtig praalgraf gekregen. De zusters bouwden een nieuw klooster. Ze kregen de sleutel van de kerk, zodat ze altijd bij Birgitta konden bidden. De kerk is in feite nu een pelgrimsoord van katholieken en lutheranen. En het nieuwe klooster is wederom het spiritueel centrum van katholiek

Zweden.

Het graf van de heilige Birgitta in de lutherse kloosterkerk van Vadstena

Frankrijk: De kerken rond de Mont Ventoux (les paroisses Notre Dame du Ventoux)

De kerk van Sainte Colombe aan de voet van de Mont Ventoux. Naast de kerkdeur hangt de info waar de eucharistie gevierd wordt.

Als ergens de kerken leeg zijn is het in Frankrijk. En als er ergens een scheiding is tussen kerk en staat is dat ook in Frankrijk. Het tekort aan pastores is er al decennia lang. En toch.... Ieder

dorp heeft zijn kerkgebouw. Men haalt het niet in zijn hoofd om de kerk te sluiten. De gebouwen moeten onderhouden worden door de burgerlijke overheid. In 1905 nam de staat alle kerkgebouwen in bezit. Ze werden tot publiek eigendom verklaard. Toen de politie de kerk van Mazan in bezit kwam neem kwam heel het dorp in opstand, bezette de kerk. Het werd een gewelddadig treffen. Nu nog is er in de kerkdeur de klap van een bijl aan te wijzen.

Mazan is nu het centrum van de parochie van Notre Dame du Ventoux. De parochie omvat vele dorpen, ieder met een eigen kerkgelegenheid. Op elke kerkdeur staat aangegeven wanneer er een priester is om de Eucharistie te vieren of waar en wanneer men elders terecht kan. Een zondagsviering is er alleen in de grotere dorpen. Er zijn kloosters in de buurt. En er zijn ook enkele convicthen met religieuzen. Zij assisteren in de pastoraal. De gemeenten moeten de kerken onderhouden. Maar maken daar duidelijk geen prioriteit van. Jarenlang groeiden er bomen uit de dakgoten van de kerk van Bedoin. Nu staat de kerk eindelijk in de steigers. De kerk in dorpen als Flassan en les Colombes is niet langer het huis van de Eucharistie. De mensen zouden niet komen en priesters zijn er al lang te weinig. De kerk is het huis van lief en leed van de mensen daar. De deuren gaan open voor huwelijken en uitvaarten en voor bijzondere gelegenheden. Dat maakt het tot een heilige plaats, waar in dat seculiere land nog de naam van God genoemd kan worden.

Boven op de Mont Ventoux staat er ook een kleine kapel, gewijd aan Maria. De deur staat altijd open, toeristen lopen in en uit. Een keer per jaar wordt daar de eucharistie gevierd. Net als bij de wegwakruisen en de kapelletjes langs de wegen zijn dit plekken door de geschiedenis en de natuur geheiligd. Plekken waar de mensen eraan herinnerd worden dat er meer is tussen hemel en aarde.

De kapel op de Mont Ventoux

Rome: La Santa Maria in Via en de San Bartolomeo all'Isola

Het aantal kerken in Rome is niet te tellen. Het zijn lang niet allemaal parochiekerken. Velen horen bij kloosters en convicthen. Anderen zijn er om martelaren te gedenken. Weer anderen zijn gebouwd op de heilige plekken van de geschiedenis, waar ooit goden vereerd werden. Op het Forum Romanum

zien we hoe in oude tempels kerken zijn gebouwd. Zo staat achter het Pantheon de Santa Maria Sopra Minerva. En misschien is het Pantheon zelf wel het beste voorbeeld hoe een oud heidens heiligdom een christelijke tempel werd. Toch wil ik twee kerken hier speciaal noemen.

De eerste is de Santa Maria in Via. Deze kerk is gebouwd om de put heen van de Samaritaanse vrouw uit het evangelie van Johannes (4,4-41). Aan deze put had Jezus met een vrouw gesproken over levend water, over wat écht leven is. Hij had de vrouw met al haar mannen gekend, haar niet veroordeeld. In de middeleeuwen, zo gaat het verhaal, had een kardinaal die op deze plaats in Rome woonde, voor veel geld de put gekocht, naar Rome laten brengen en in zijn tuin weer opgebouwd. Op een nacht begon het water in de put te kolken. Er kwam een icoon met een afbeelding van Maria boven drijven. Voor de prelaat was dit een teken dat op deze plaats een Mariakerk gebouwd moest worden. Die kerk staat er nog steeds. Hij staat achter een winkelcentrum vlak bij het parlement. Achter in de kerk vinden we de put. De gehele dag lopen er mensen, jong en oud, mannen en vrouwen de kerk even in. Bij de put staat een vrijwilliger. Hij reikt hen een bekertje water aan. Stil wordt dat opgedronken om daarna even in de bank te gaan zitten. De Lieve Heer kunnen we op vele manieren in de kerk ontmoeten, ook zoals die vrouw daar bij die put in Samaria.

Een vrijwilliger rijkt je bij de put "levend water" aan.

Niet alleen de apostelen Petrus en Paulus zijn in Rome begraven. Ook Bartholomeus ligt er. Hij ligt in de kerk op het eiland in de Tiber. De laatste jaren is deze kerk gewijd aan de martelaren van onze jaren, van de twintigste eeuw. Door heel de kerk zien we de relieken staan van martelaren, gedood door de nazi's, door de communisten en andere regiems. Gevangenen uit Dachau, Heiligen uit Oost Europa, slachtoffers van Stalin. En ook de martelaren van Vietnam, China, landen in Afrika, Azië en

Latijns Amerika. We zien kerkboeken en rozenkransen uit gevangenen gesmokkeld, het missaal van bisschop Oscar Romero, gedood tijdens de Eucharistie in de kathedraal van San Salvador. In deze kerk realiseer ik me hoeveel mensen, nog gedurende mijn eigen leven, zich gegeven hebben aan God, geloof en kerk. Moedige mensen, bange mensen. Zij hebben niet gezwicht voor een samenleving waarin voor God en zijn gebod geen plaats is. De kerk moet spreken als mensenrechten met voeten getreden worden, als vluchtelingen geen welkom krijgen in een zogenaamde beschaafde samenleving, als medische ethiek zich baseert op zelfbeschikking en zelfredzaamheid en autonomie de norm wordt, feestende mensen midden in een corona epidemie. Welke kerkleiders horen we, luid en duidelijk? In deze kerk voel ik pijn hoe onze kerk zo vaak zwijgt en daarmee haar maatschappelijke relevantie in ons Nederland verloren lijkt te hebben, heel stilletjes. Wat zou het prachtig zijn als een kerk in een stadscentrum, buurt of dorp een profetisch signaal zou zijn. Ik heb dat in Colombia mogen ervaren.

Reliquien in de San Bartolomeo

Colombia: kerken in Chocó 2011

De provincie Chocó ligt midden in het guerillagebied. De mensen worden op z'n minst bedreigd door vijf strijdgroepen. Ze zijn de speelbal van linkse terreurorganisaties als de FLN, van rechtse milities vaak in dienst van grote bedrijven, van drugsbendes en van het officiële leger die die groepen moet bestrijden. In dit gebied bracht ik een bezoek aan twee Duitse medewerkers van Justitia et Pax. Zij brachten mij bij vredeswerkers en kerkelijke werkers in stadjes en dorpjes in de regio. Ze vertelden me hoe de strijdgroepen de dorpen misbruiken voor bijvoorbeeld de opslag van wapens. Als die wapens door een andere strijdgroep ontdekt werden, werd het dorp afgestraft. Een mensenleven was hier niets waard. Zo kwam ik in de hoofdstad van deze provincie Quibdó. Ik werd gewaarschuwd om op straat niet het woord "politie" of "militie". Dat was verdacht en je zou in de gaten gehouden worden.

In een kleine kerk in Quibdo had de pastoor van iedere gedode parochiaan een foto bij het altaar hangen. Er hingen achthonderd foto's. "Hier vieren we de verrijzenis, maar we hebben nog een hele weg te gaan. Er is veel geloof en veel protest nodig!" zei de pastoor.

In Quibdo rond het altaar: achthonderd foto's van vermoorde parochianen.

Ik bezocht een dorp aan de rivier in het oerwoud. Onlangs was daar een priester in zijn boot door guerrillastrijders doodgeschoten. We moesten voorzichtig zijn. Om het dorp heen lagen mijnenvelden. Levensgevaarlijk, vooral voor de kinderen. Ik bezocht de kerk. Die was helemaal leeg, overal kogelgaten. Alleen voorin, waar ooit het altaar stond, stond een tafel. Op die tafel stonden twee Mariabeelden. Het ene beeld toonde een Maria in ketenen vastgebonden. In het andere beeld waren die ketenen los gebroken. In de kerk zagen de dorpingen hoe Maria ook hen zou bevrijden van de ketenen waarin zij gevangen zaten. De kerk hier was een plaats waar men de hoop levend hield op een toekomst die anders zou zijn. Een heilige plaats te midden van dood en verderf en wanhoop.

Een lege en vernielde kerk in het oerwoud van Colombia. Maria verbreekt de keten van het geweld.

De Verenigde Staten: Washington, The basilica of the national shrine of the Immaculate Conception en Argentinië: Buenos Aires, La Basílica Nacional "Nuestra Señora de Luján".

Zowel in de VS als in Argentinië zijn er heel veel katholieke immigranten. In de grootste katholieke kerk van Noord America en in het nationaal heiligdom van Argentinië zijn er in de crypte kleine en grote kapellen gemaakt waarin een Mariabeeld staat uit ieder land van herkomst. De immigrant die hier komt bidden is weer even thuis. Heilige plaatsen kun je meenemen!

Toen ik in 2001 Luján bezocht stond er voor de grote basiliek een auto van het Corps Diplomatique. Twee vlaggen prijken op de motorkap: de Nederlandse vlag en de Koninklijke standaard. In de kerk liepen Maxima en Willem Alexander. Ze zouden over een paar weken gaan trouwen. De volgende morgen stond er op de voorpagina van een Argentijnse krant een foto van dit bezoek: "Maxima neemt afscheid van de Virgen". Toen ik 's avonds in een restaurant wat wilde gaan eten, vertelde ik aan de restauranthouder dat ik uit Nederland kwam. Hij weigerde me prompt in zijn zaak: "Maxima heeft Argentinië en haar geloof verraden. Ze is protestant geworden." Maar misschien heeft

Maxima... net als die andere emigranten de Virgen wel meegenomen naar haar nieuwe land!

O.L.V. van Cuba in Luján bij Buenos Aires

O.L.V. van Hongarije in Washington

Zuid Afrika: Soweto, de Regina Mundi 2011

In 2011 bezocht ik Soweto, een township met honderduizend inwoners. Ongeveer 10% van de bevolking is katholiek. Dat is niet veel. Maar midden in deze wijk staat een grote katholieke kerk. Het was de zwarte bevolking verboden te vergaderen. Maar de priesters van de Regina Mundi wisten dat de kerk een vrijplaats is. In deze kerk konden de mensen elkaar ontmoeten. Er waren zelfs partijpolitieke bijeenkomsten. Dit was natuurlijk een gruwel in de ogen van het blanke apartheidsbewind. In 1976 was er in de township een grote studentenopstand. Milities trokken met pantserwagens de wijk in. Duizenden mensen vluchten de Regina Mundi in. Opgepropt stonden ze in de kerk. De soldaten kwamen de deuren binnen en begonnen te schieten. Toen zij wegtrokken bleek er niemand gewond. Behalve... Maria. Een groot fresco met haar icoon was met kogelgaten doorboord. En ook van het altaar was een brok steen weggeschoten. Nog steeds wordt de Eucharistie gevierd op dit beschadigde altaar. In Soweto staat een gigantische elektriciteitscentrale met een misschien wel honderd meter hoge toren. De bevolking van de stad heeft hier haar bevrijders en helden op afgebeeld: Mandela, bisschop Tutu, Steve Biko en..... Maria. De icoon van de Regina Mundi ziet uit over de huizen van Soweto.

Maria op de "heldencentrale" in Soweto

Op het beschoten altaar wordt de Eucharistie gevierd. Op de achtergrond de getroffen icoon van Maria.

Namibië: Kavango..... de kerken in het woud 2007

Kavango is een provincie in het noorden van Namibië. Het ligt aan de Okavango, de grensrivier met Angola. De missieposten liggen allemaal aan de grens bij de rivier. Dat betekent dat heel veel katholieke gemeenschappen diep in het woud ver van deze posten aflaggen. Veel kerken en dorpen kunnen maar één of twee keer per jaar bezocht worden door een pater, een diaken of een zuster. Zij trekken dan met een jeep en heel veel al dan niet geconsacreerde hosties het oerwoud in. Ze vertelden me hoe in de kerkjes de mensen op hen wachten en hen feestelijk onthalen. Huwelijken worden ingeschreven, kinderen gedoopt. Is de missionaris een priester dan consacreert hij de hosties voor maanden. Een diaken, een zuster houdt communievieringen met de meegenomen geconsacreerde hosties. Op de missieposten hoorde ik de discussies of dit wel allemaal kon. Soms waren de boeken niet goed ingeschreven, de administratie niet correct bijgehouden. Kon dat wel al die cibories met hosties, primitief meegenomen en onbewaakt door priesters. Maar er was geen alternatief. Er waren niet meer pastores. En er was geen geld voor betere veilige kerkjes in de dorpen. Hier leerde ik hoe de plaatselijke gemeenschap in het dagelijks bestaan ook kan vieren en het geloof kan beleven en bewaren zonder pastores. Pastores hoeven niet altijd aanwezig te zijn. Het kerkelijk leven hoeft niet altijd perfect te zijn volgens de regels. Soms moet je wel. De H.Geest is er ook nog!

Kerkje in Kavango. Twee keer per jaar komt er een priester, diaken of zuster.

Zuidelijk Afrika (Namibië, Zuid Afrika, Zimbabwe) de kerken in de townships en sloppenwijken

Wanneer ik in de landen van zuidelijk Afrika rondtrok ging ik op zondag het liefst naar een kerk in een township of sloppenwijk, soms niet meer dan een stel barakken aan elkaar gekoppeld. Stampvol met honderden mensen, het overgrote merendeel jongeren. Naar schatting was vijftig á zestig procent van hen geïnfecteerd met HIV. Medicijnen waren er nauwelijks. Als je een baan had kreeg je die van je baas, maar alleen jij, je gezin niet. Met de dood in hun lichaam vierden deze mensen in de kerk het leven. Zij allen waren lid van een 'small christian community'. Een parochie was opgedeeld in wijkjes van een aantal straten. Op dinsdagavond kwam ieder uit zo'n buurt bij elkaar. Zonder priester, diaken of kloosterzuster bespraken zij de lezingen van de komende zondag. Iedere wijk mocht een preekvoorstel maken. Tevens bespraken zij wie er in de buurt concrete hulp nodig had: eten, geld, huishoudelijke zaken. Op donderdagavond kwamen de vertegenwoordigers van de buurten bij elkaar met een pastor. De preek voorstellen werden besproken. Zeven mensen werden uitgekozen om een preek ook daadwerkelijk te houden. Om half negen begon de Mis, de kerk was dan vol. Ieder had een Bijbel bij zich, niet alleen om uit te lezen, maar ook om tijdens de zang er mee op banken te slaan, bij wijze van drums. Zeven preken werden gehouden, de achtste preek was voor de pastor. Bij de collecte kwam iedere wijk met een eigen dans en lied naar voren om de gaven te brengen die ze voor hun buurtgenoten hadden ingezameld: rijst, spijsolie, luiers, geld. De hele viering werd er gedanst en gezongen. Om twaalf uur was dan de Mis afgelopen. Eucharistie is het leven vieren, voor jezelf en voor je burens. De kerk is het huis waar lief en leven het winnen van de dood! En dat huis staat

midden in de gemeenschap.

Offerande tijdens de viering.

De kerken van nu staan in een katholieke traditie. Wat de kerken vanaf het prille begin ons aanreiken voor het geloven van vandaag.

Het prille begin.

Mijn Bijbelprof sprak over Marcus 6, de broodvermenigvuldiging: “Daar waar het brood wonderbaarlijk gebroken wordt, is er gras. Daar kleurt de hemel de aarde groen. En is dat niet de kleur van de hoop?” De eerste kerk is het groene gras op de heuvels aan het meer van Galilea. (Mc.6.1-44)

Als de Emmausgangers, op de dag van de verrijzenis, de Heer herkennen in het breken van het brood, hadden ze zijn stem al gehoord. Zijn evangelie had al geklonken. De schriften waren uitgelegd. Hoop had hun hart gevuld en doen branden. (Lc.24.13-35)

Diep in de catacombe van Petrus en Marcellinus Rome zien we een fresco. Boven een graf is een tafel geschilderd. Aan de tafel zijn de lieve mensen van de overledene geschilderd. Het is de tafel van de hemel. Daar is de dode met zijn liefsten herenigd. Of is het de tafel van de Eucharistie, die hier bij dit graf gevierd kan zijn?

Aan de tafel van de hemel herenigd

De tafel van Witte Donderdag is de tafel van de hemel

In de catacombe van Domitilla zien we een dergelijk fresco. Maar hier ligt de dode aan de tafel van Witte Donderdag. Zo lijkt het. Er zijn meerdere afbeeldingen. Nu eens is het het avondmaal van Jezus, dan weer de tafel met de dierbaren. Ook zien we de Heer met de vijf broden en de twee vissen.

Vanaf het prille begin is de tafel van de hemel de tafel van het avondmaal van Jezus. De Eucharistie hier op aarde is ook de tafel van straks.

Ooit sprak ik een lutherse predikant uit Noorwegen. Hij sprak over zijn kerk: "Wij hebben in onze Lutherse kerken nooit de communiebank weggehaald. Hij is vaak als een halve cirkel om het altaar heen geplaatst. Verborgen voor onze ogen loopt deze communiebank achter het altaar door, maakt de cirkel rond. Daar mogen onze lieve mensen die in de hemel zijn aanzitten. Samen staan we in een kring om het altaar. Jezus in het midden, de heiligen in de hemel, ook onze eigen heiligen en uiteindelijk ook wij zelf."

In de kerk raakt de hemel de aarde. Of zoals eens een orthodoxe priester het zei: "Je mag even om de hemelpoort kijken, de engelen horen zingen. Christus en de heiligen zullen je zien en je zegenen."

Communiebank in Lutherse kerk in Kopenhagen (wikipedia)

Na 313. En in de vroege middeleeuwen

In 313 hoeven de christenen zich niet meer te verschuilen in hun catacomben en in de huizen van de rijke heren, waar ze bij elkaar konden komen. Ze konden openlijk kerken gaan bouwen. Dat hoefden helemaal geen plekken te zijn waar ook de eucharistie gevierd kon worden. De kerk die ze bouwden boven het lichaam van Petrus was een groot grafmonument hem ter ere. Hier konden de pelgrims bij zijn graf bidden. In de eerste Sint Pieter stond aanvankelijk helemaal geen altaar.

Zo bouwden ze kerken op de graven van de martelaren, bijvoorbeeld op het graf van Laurentius en op het graf van Agnes. Omdat de doden niet in de stad begraven mochten worden, stonden deze kerken buiten op het veld, een eind weg van waar men woonde.

In de stad bouwden ze hun kerken in de vertrouwde huizen waar ze altijd waren samengekomen. Die werden dan verbouwd. Soms was zo'n huis te klein voor de sterk groter wordende gemeenschap. In zo'n geval bouwde men ook wel een nieuwe kerk bovenop het huis. Dat gebeurde met het huis van Clemens. Uiteindelijk zijn daar drie kerken boven elkaar ontstaan. Het huis waar Petrus gewoond heeft - het huis van senator Pudens – laat de sporen van de verbouwing nog steeds zien.

In dat huis van Petrus en Pudens ging men dus in 313 een kerk bouwen. En ze namen als het ware de fresco's uit de catacombe mee. Boven de tafel waar de Eucharistie gevierd werd. Maakten ze een schitterend mozaïek. We herkennen het tafereel. Jezus met om zich heen Petrus, Pudens en zijn beide dochters Pudenziana en Prassede en verder andere apostelen en heiligen.

Altaarmozaïek in het huis van Pudens

Men nam nog meer mee uit de catacombe. Grote heiligen lagen daar begraven in een sarcofaag. Op die sarcofaag had men Eucharistie gevierd. De dode leeft en zit aan de tafel in de hemel. Maar, net als bij die leerlingen van Emmaus, kun je pas Eucharistievieren als je het verhaal van de hoop gehoord hebt uit de mond van Jezus zelf. Het was dan ook gebeurd dat op een dag de bisschop zijn diaken gevraagd had om een lege sarcofaag op te zoeken, daar in te klimmen en vandaaruit het evangelie te lezen: lammen zullen lopen, blinden zullen zien, doven zullen horen, lachen zullen zij die wenen en leven zullen zij die dood zijn. Zo namen ze de dichte en open sarcofaag mee naar de kerk. Op het graf vierde de bisschop de Eucharistie. En de open sarcofaag werd de ambo van waaruit de diaken het Evangelie las. Later zou onder het altaar een crypte gebouwd worden. In die crypte legden ze de heiligen neer. Door de tijden heen gingen ze hun lieve doden rond het altaar begraven. Was de kerk vol dan werden ze begraven in de hof van de kerk achter het altaar. Soms maakten de gelovigen ramen achter het altaar, laag bij de grond, zodat de doden in het kerkhof konden uitzien op het altaar. In oude kerken in Friesland kunnen we deze ramen nog tegenkomen. Maar dan zijn we wel

vele eeuwen later.

De Santa Maria in Cosmedin, een oeroude kerk in Rome(6^e eeuw). Met links de open sarcofaag.

Zo ging het in Rome. Maar zo ging het ook elders in de wereld. Zo rond het jaar 360 kwam Servatius naar Nederland. Onze eerste bisschop. Toen hij in 384 stierf werd hij in een sarcofaag gelegd. En deze sarcofaag was het altaar van de kerk die zijn leven in ere moest houden. De eerste kerk van ons land.

Na zijn bekering in 313 trok keizer Constantijn naar het Oosten. Hij bouwde het nieuwe Rome: Constantinopel. En midden in de stad bouwde hij een kerk: de Haia Sofia. Boven de gelovigen welfde de hemelkoepel. En vanuit die hemelkoepel zegende Jezus hen allen. Had de keizer het oude Pantheon voor ogen gehad... de tempel in Rome waar de hemel met alle goden present was? En waar Apollo de god van het licht van bovenaf over de mensen scheen? De Haia Sofia zou later model staan voor vele kerken (en moskeeën!) in Oost en West.

Hoe in de kerk de hemel gevierd wordt zullen we prachtig gaan zien in de schitterende mozaïeken die zich al gauw boven de altaren gaan welven. We zien daar de verreezen Christus staan met Maria, de apostelen en de heiligen. Ze staan in de paradijs tuin van het scheppingsverhaal. De levensboom spreidt haar takken uit over heel de kerk. We zien de paradijsvogel. Aan de voet van de boom ontspringen de vier stromen, de Pison, de Gichon, de Eufraat en de Tigris. En de grens van het paradijs is natuurlijk de Jordaan. Aan de oevers en in het water spelen, rusten en werken dieren en mensen en bloeien de bloemen. Om de hemel in te kunnen, moeten we door de Jordaan heen: de

doop!

In de San Clemente welft zich het paradijs boven het altaar uit. De takken gaan heel de kerk door. Wij allen zijn in de hemel. De paradijsboom is het kruis van Jezus.

De middeleeuwen

De Sagrada Família in Barcelona, tuin van het paradijs (conde nas traveler)

De Santa Maria del mar in Barcelona. Model voor de Sagrada Famiglia

In de Spaanse burgeroorlog brandde in Barcelona de Santa Maria del Mar 11 dagen lang. Toen de architect die het werk van Antoni Gaudi moest voortzetten, de bouw van de Sagrada Famiglia, zag hij in de uitgebrande kerk het visioen van de middeleeuwse bouwheren. Hij zag hoe de pilaren als de bomen van het paradijs hun takken boven de hoofden van de kerkgangers uitspreiden. Toen wist hij hoe zijn nieuwe basiliek moest bouwen!

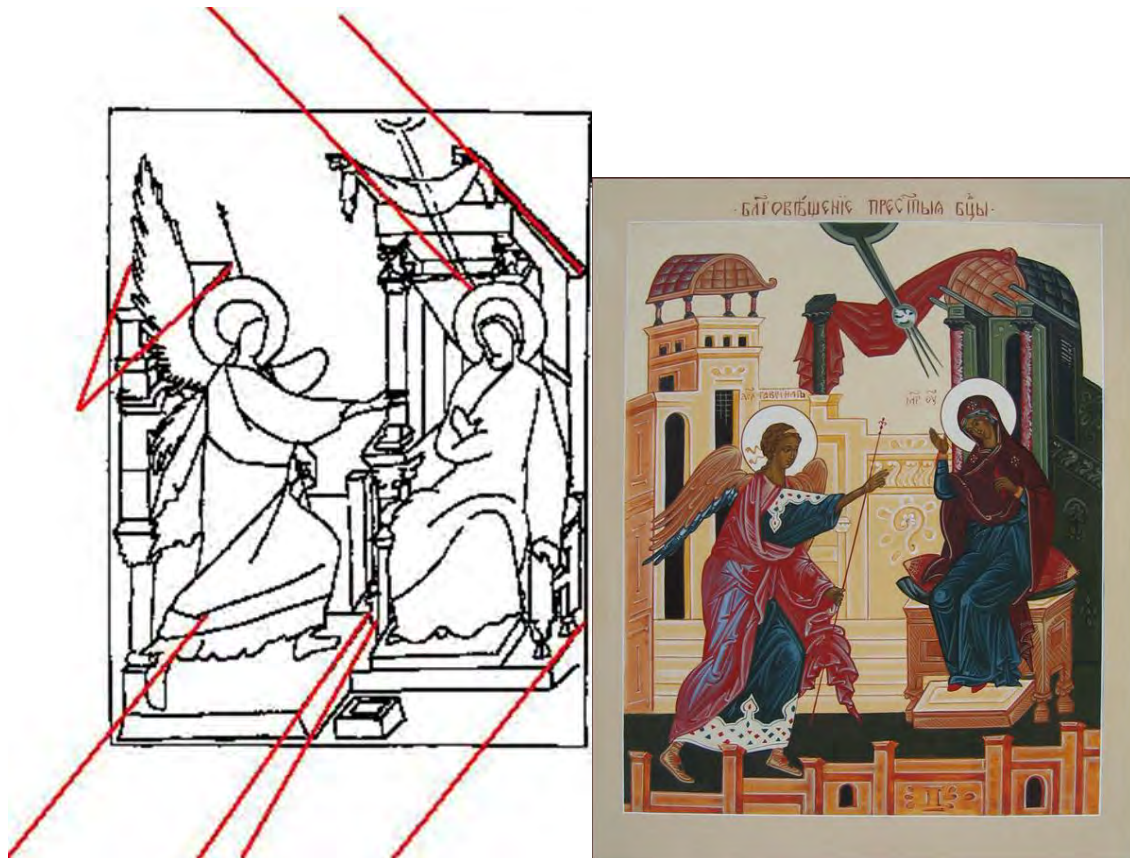
Op heel eigen wijzen gingen de kathedraalbouwers van de middeleeuwen uitbeelden hoe je in de kerk de hemel binnenkomt. De pilaren zijn de bomen van het paradijs. Kijk maar eens in de Sint Jan van den Bosch naar boven. Door de bladeren heen zie je de hemel.

Boven de hoofdingang staat vaak Christus afgebeeld. Hij oordeelt of je de hemel binnen mag komen, de kerk. De heiligen en de engelen wachten je bij de kerkdeur op. Natuurlijk moet je eerst gedoopt zijn. Dus de doopvont staat achter in de kerk voor je klaar. Heel vroeger stond deze in de doopkapel buiten de kerk.

Binnen in de kerk zien we in schilderijen en beelden de heiligen. Hun levensgeschiedenis is afgebeeld. Net zo als er Bijbelse taferelen overal zichtbaar zijn. Men zegt wel eens dat men die daar heeft aangebracht om de gelovigen die niet konden lezen de verhalen te kunnen doorgeven. Ongetwijfeld zal dit zo gebeurd zijn. Maar ik denk dat er meer aan de hand is. Veel van deze taferelen staan hoog tegen de wand. Ze zijn pas goed zichtbaar sinds het elektrisch licht is uitgevonden. In de kerk wordt tijd eeuwigheid. De geschiedenis en de toekomst worden heden...hier en nu! De bisschop zit in vol ornaat op een bidstoel voor de kribbe. Maria en Jozef, de herders en de wijzen dragen de kleren van vandaag. Bethlehem is een Italiaans, Frans, Brabants dorp. En zo is he met alle Bijbelse

taferelen. De schepping, de doortocht van de zee, de strijd van David den Goliath, het offer van Jezus op Calvarië, het is heden! Net zo als het altaar hier de tafel van Witte Donderdag is en de tafel van straks in de hemel. Eigenlijk is het voor de gelovigen niet belangrijk of ze de heiligen zien. Belangrijk is dat de heiligen hen zien. "Word ik gezien door Christus, Maria en al die heiligen?" Dat is de vraag.

Die vraag speelde ook bij de kerken in het oosten met al hun iconen. De kerkenbouw was daar anders, maar de vraag was hetzelfde. Prachtig wordt dat uitgebeeld in de wijze waarop men iconen schildert. Het perspectief is omgekeerd. Het snijpunt van de tekenlijnen ligt op de horizon achter onze rug. Dit omgekeerde perspectief zien we ook wel in middeleeuwse schilderingen in de kerken van het westen.

Het omgekeerde perspectief: de heiligen kijken naar ons. Wij zijn bij hen te gast.

Iedere stad en dorp krijgt haar kerk, meerdere kerken soms. Ze staan midden in de gemeenschap. De deuren staan open. De hemel heeft te maken met het leven van iedere dag. De sores en de zorgen, de vreugde en het verdriet. Daar waar de doden begraven zijn wordt in de doop ook het leven gevierd van de geboorte van een nieuwe mens. De liefde wordt gevierd in het sacrament van het huwelijk. Er worden feesten gehouden. En er wordt gerouwd. Er wordt gebeden om werk. De gilden hebben ieder hun eigen plek om samen te komen, de bierbrouwers, de bakkers, de metselaars. Voor de armen staat er een broodbank waar eten uitgedeeld wordt. Bij gevaar is de kerk een vluchtplaats. Hier vindt de zondaar, schuldig of niet asiel. Geen wapen komt er de kerk binnen. En achter het grote koorhek, in het midden van dit alles, staat de tafel en ligt de Bijbel open.

De architecten van de kathedralen gingen de kerken in kruisvorm bouwen. Als de kerk gevuld was vormden de gemeenschap met elkaar het lichaam van Christus aan het kruis. In sommige oude

kerken staat het priesterkoor ook een beetje schuin op het schip. Het is het hangend hoofd van Jezus. De oude Bavo in Haarlem heeft twee sobere ingangen, vreemd voor een gotische kathedraal. Het zijn de voeten van Jezus. Maar er komt ook meer symboliek. Het aantal pilaren is gelijk aan het aantal profeten en apostelen. Er worden twaalf zogenaamde apostelkruisjes in een kerk geplaatst. Later als er koepels gebouwd gaan worden dan zullen die rusten op de vier evangelisten. Zo wordt zichtbaar dat in de gemeenschap Christus en de gemeenschap van alle tijden aanwezig is, gebouwd op de profeten en de apostelen. Levende stenen en Christus is de Hoeksteen.

Modern apostelkruisje in de kerk van De Kwakel

Na de middeleeuwen: de Barok en de moderne tijd

Steeds meer komt de nadruk te liggen op de hemel. In de renaissance en in de baroktijd wordt het ingetogen gregoriaans omgezet in jubelende polyfone missen. De aanvankelijke sobere bouwstijl van de romaanse en gotische kerken wordt een uitbundige stijl van pracht en praal, goud en zilver, engeltjes en andere hemelfiguren. Steeds meer wordt de aarde buiten de kerk gesloten.

Langzaam gaan de mensen anders denken. Het wordt de tijd van de verlichting. Verleden, heden en toekomst worden uit elkaar getrokken. De reformatie legt het accent op de kracht van het woord, de theologie en het denken. De kerk is vooral de lokale gemeente, hier en nu zingend Gods lof, luisterend naar de Bijbel en naar de predikant die de teksten uitlegt. De katholieken blijven het mysterie koesteren en de hemel vieren. Voor hen blijft de kerk die wereldwijde gemeenschap onder leiding van paus en bisschoppen. Maar het altaar staat door een schitterend koorhek afgescheiden van het leven van alledag.

Pas in de negentiende eeuw, als in Nederland de gelovigen uit hun barokke maar knusse schuilkerken komen, komt de bezinning terug. Pierre Cuypers en zijn ambtsbroeders brengen ons terug naar de eenvoudige vormen van de gotiek, de bomen van het paradijs. Abdijen leren ons weer gregoriaans te zingen. Rond het jaar 1900 zal de zoon van Pierre Cuypers, Jozeph, de eerste ronde kerken gaan bouwen, kerken met een koepel. De architect Jan Stuyt voegt zich bij hem. Jan heeft met de eerste pelgrimstocht naar het Heilig Land ook Istanbul aangedaan. Hij werd gefascineerd door de Haja Sofia. En al gauw welfden in de kerk ook boven de Nederlandse gelovigen de hemelkoepel. Overal verschenen hun kerken, in Den Bosch (S.Catharinakeerk), Nijmegen (Cenakel in de H.Landstichting), Heemstede (OLV. Hemelvaart en Klein-seminarie Hageveld), Almelo (S.Egbertus), de kathedraal in Haarlem en op zoveel andere plaatsen nog in ons land. Onder de koepels van Jan en Pierre werden de gelovigen weer samen een gemeente, een lokale kerkgemeenschap. De liturgie wijzigde zich. De Introitus werd weer een echte intocht van voorgangers en misdienaars. De mensen zongen het gregoriaans mee. Credo en Pater Noster mochten zelfs niet meer polyfoon gezongen worden. En de

communie moest veelvuldig ontvangen kunnen worden. Pasen werd weer met heel de gemeenschap in de paasnacht gevierd. Het latijn verdween en de priester nodigde ieder uit aan de tafel.

De Urbanuskerk in Nes a.d. Amstel (1889) is een van de eerste kerken van Jozeph Cuypers.

Na het concilie ontstaat er een nieuw elan. De kerk is de plek geworden van de liturgie als gemeenschapsviering, de gemeenschap van het hier en het nu, van het wij samen als jongeren, als ouderen, als progressieven, als conservatieven, als studenten. De nieuwe kerkgebouwen werden anders... laag, vierkant, functioneel, met het altaar in het midden. De oude kerken werden heringericht. Beelden en schilderijen verdwenen. De deuren gingen alleen nog open voor de zondagse Eucharistie.

De H.Geestkerk in Vlaardingen, inmiddels afgebroken.

Maar de mensen kwamen niet meer binnen, de kerkbanken werden leger. Priesters traden uit. Roepingen waren er te weinig. Pastorale werkers en werksters en diakens namen hun taken over, ook in de liturgie. Parochianen gingen voor. Het enthousiasme was groot en er werd keihard gewerkt aan een 'kerk wij samen'. Toch bleven de gelovigen meer en meer weg. Wat kunnen we vermoeden? Geeft de kerk geen antwoord meer op de levensvragen van de mensen? De nuchtere zakelijkheid, de filosofie van de zelfredzaamheid, zelfbeschikking, autonomie, de welvaart, het maakt de boodschap van het Evangelie moeilijk. Of zijn het de spanningen in de kerk, de conflicten, de schandalen? De jonge priesters uit verre landen die struikelen over onze geschiedenis, onze cultuur, ons kerkzijn en zelfs onze taal? De machteloosheid van onze kerkleiders? Wat het ook zijn moge... kerken gaan dicht, verdwijnen uit onze stadswijken.

Maar dan komt de discussie.....Mensen staan op, protesteren. Anderen sluiten de kerkdeur definitief achter zich. Is dit wat we willen? Is het fuseren van parochies. De laatste gelovigen oproepen elders te gaan kerken, soms ver weg in een kerk die men niet kent en waar je niet gekend wordt is dat de oplossing? is een kerk daarmee zomaar een gebouw geworden waar de gelovigen zich heel praktisch kunnen verzamelen, dienstbaar aan vooral het vieren van de Eucharistie?

Alle emotie rond het sluiten van kerken doen me vermoeden dat het kerkgebouw nog altijd in het DNA van katholieken zit als een heilige plaats, waar de hemel de aarde raakt, een plaats waar de aarde groen kleurt. Het zit in het DNA van de katholieken, overgeërfd door de eeuwen heen, als een archetype, hier buig je het hoofd, hier ontmoet je God, hier steek je een kaarsje op, denk je aan de mensen die je lief zijn, en zij die gestorven zijn spreken in je hart. En zo'n heilige plaats moet niet ver weg zijn, moet midden in je leven staan. Paus Franciscus zegt dat de mensen niet naar de kerk moeten komen, maar omgekeerd... de kerk moet naar de mensen toe, liefst op loopafstand!

In 1970 zong de dichter Dc. Lewis

Mijn Gebed

Dit is uw orgel Heer, dit is uw kerk

'k Loop zomaar binnen Heer, net van m'n werk

Niet voor de priester Heer, of 't antiek

Ik kom alleen maar Heer, voor de muziek

Is het bezwaarlijk Heer, dat ik hier zit

Maakt 't wat uit oh Heer, dat ik niet bid

'k Ben niet hervormd of zo, niet katholiek

Ik kom alleen maar hier voor de muziek

Ik kom hier vaker Heer, haast elke week

Nooit bij een zondagsdienst, nooit voor de preek

Als je alleen bent Heer, zonder publiek

Nou dan geniet je meer van de muziek

Ik had 'n rotdag Heer, 't lukte niet best

'k Werd door collega's Heer, ook nog gepest

't Komt door 't orgel Heer, door uw trompet

Ik kwam haast ongemerkt tot een gebed

Wat heb ik geleerd in mijn jaren als pastor, diaken? Wat mogen we leren van de kerken elders op de wereld? Wat zegt de geschiedenis ons?

De kerk is niet van de pastor, noch van de bisschop.

“Bedenk deze kerk is niet mijn of jouw kerk. Het is de kerk van deze mensen hier in Spanbroek” Het zijn de wijze woorden van mijn eerste pastoor. In de ramen van de Vituskerk in Bussum waren de parochianen afgebeeld. In veel kerken zien we in het glas en lood de namen staan geschreven van welgestelde gelovigen die zo’n raam aan de kerk gegeven hebben. Vele oudere parochianen kunnen nog vertellen hoe er met dubbeltjes gespaard is voor kandelaars, kerklinnen, beelden, gewaden. In parochieraden, armenbesturen, kerkbesturen, collectantencolleges, jeugdclubs, ouderensozen, liturgiegroepen, bezoekersgroepen, diakoniegroepen en charitas, heeft men tijd en liefde gegeven aan de kerk ter plekke. Wij pastores zijn huurlingen, komen en gaan, trekken een tijdje met deze mensen op om hen te bemoedigen, te inspireren.

Ik moet denken aan de pastores in Namibië. Parochies konden ze maar twee keer per jaar bezoeken. Elk bezoek was een feest. Ik denk aan de katholieken in Litouwen en in Roemenië en in de Oekraïne. Jaren hebben ze geen priester gezien. Maar samenkomend in stilte, soms op de kerkhoven, soms bij iemand thuis hebben ze het geloof bewaard.

Heb vertrouwen in de mensen, ook als de dingen niet goed gaan of als ze anders gaan dan je als pastor of kerkbestuurder zou willen. Ga in gesprek met de mensen. Laat voelen dat je een herder bent en van hen houdt. Heb respect voor hen. De H.Geest is er ook nog.

Als pastor ben ik altijd hartelijk door de parochianen ontvangen. Dat zal bij iedere pastor zo zijn. Veel hebben de mensen voor je over. Maar wees bescheiden. In de sacristieën waar ik kom hangen de kasten vol met de prachtigste liturgische gewaden. “Iedere pastoor vraagt om nieuwe gewaden” zei een koster eens tegen me. Zo worden pastorieën soms duur verbouwd en kerken aangepast aan de persoonlijke smaak van de priester. Vele parochies hebben het financieel niet meer breed.

Verstandig is om eerst maar eens een paar jaar in het midden van de mensen te wonen, met hen op te trekken, bescheiden, naar hen luisterend, bij hen te gast. Kijk of je de gelovigen kunt inspireren, lukt dat niet trek je dan terug en laat een andere pastor het proberen. Jij bent niet de heer van de

kerk.

Wees trots op de vrijwilligers

Eerbied voor de kleine kudde

“Het zijn alleen maar grijze hoofden, die ik hier zondags zie.” zei een kerkbestuurder in een fusieproces. Gebrek aan vitaliteit is in ons bisdom Haarlem-Amsterdam een norm om een parochie te laten fuseren en uiteindelijk om een kerk te sluiten. Voor deze kerkbestuurder was ouderdom identiek aan niet vitaal meer zijn. Dit is echter helemaal niet waar en bovendien klinkt zo’n uitspraak respectloos. Ga eens kijken wat deze ouderen doen, hoeveel uren ze aan de kerk besteden. Ze maken schoon, kosteren, zetten koffie, ze maken het kerkblad, doen het secretariaatswerk. Veelal zetten ze door de weeks de kerkdeur open, terwijl ze biddend de wacht houden. Ze houden de pastorie open voor de werkgroepen en de bezoekers die hun kerkzijn anders beleven dan in het vieren van de Eucharistie. Dank zij hen brandt de Godslamp nog in de kerk. Dank zij hen is de kerk nog nabij aan de mensen in een stadswijk of dorp.

Zij houden de lamp brandend

Wat doe je deze mensen aan als je hen zegt dat ze geen toekomst bieden voor de lokale gemeenschap? Is die toekomst er wel als je de plaatselijke kerk sluit en deze oudere mensen dwingt naar een andere kerk te gaan, aan de andere kant van de stad?

Toen in 1989 het ijzeren gordijn viel. Bleek er in Rusland, Roemenië, Oekraïne, Litouwen nog volop geloof te zijn, dank zij..... de oma's. Ik denk aan die oude dame in Memelland.

Neem deze oudere mensen serieus. Ga met hen in gesprek. In Bijbelse tijden waren grijze haren een teken van wijsheid.

Kerk in Het Oosten (Salland) gaat dicht: „De manier waarop het besluit meegedeeld is, heeft ons enorm overvallen. Parochianen moesten het vanuit de krant lezen”, vat Salden het machteloze gevoel samen.”(De Stentor, 9 aug 2020)

Vieren met een kleine groep

“Met een volle kerk kun je pas enthousiast de zondag vieren.” hoor ik menig maal zeggen. Als dat waar is, zou er in heel Frankrijk al jaren geen echte zondag gevierd zijn. Wees ook hier bescheiden. Natuurlijk is het fijn om een volle kerk te hebben. Maar die tijd is voorbij. Ga dit ook niet overspannen proberen te realiseren. Vier niet de liturgie in gebaren en zang alsof je te maken hebt met een volle kathedraal. Dat bevestigt alleen maar de leegte. Steek alle energie in het inspireren van de mensen die er wél zijn. Is er geen koor meer, denk dan aan een cantor, een harp, een fluit, een gitaar. Een muziekschool wil daar vaak graag bij helpen. Verspreid in een grote kerk zitten wordt door gelovigen heel verschillend gewaardeerd. Sommigen vinden het fijn, de eigen plek. Anderen zouden graag meer bij elkaar willen zitten. Ga daarover in gesprek. In een van de kerken waar ik assisteer, gaan de ongeveer veertig kerkgangers na het wensen van de vrede in een grote kring rond het altaar staan om de communie te ontvangen.

Wat is een kleine groep? In de Oudkatholieke kerk, in de Lutherse kerk, in de Remonstrantse kerk is dertig mensen veel. Zij denken er niet aan om de kerk te sluiten.

De evangelisch lutherse kerk in Haarlem

Een kleine gemeenschap kan groter zijn dan je denkt, groter ook dan het aantal kerkgangers.

Als er zondags zo'n veertig mensen in de kerk zitten mag je je best realiseren dat dit niet iedere week dezelfde mensen zijn. Zo'n parochie kan wel tachtig regelmatige kerkgangers hebben. Maar de belangrijkste vraag is misschien wel of de zondagse kerkgang bepalend is voor de vitaliteit en het bestaansrecht van een parochie. De Groenmarktkerk in Haarlem telt op zondag inderdaad zo'n veertig kerkgangers. Maar door de week zijn er ruim vierhonderd kerkgangers. Zij komen niet voor de Eucharistie. Zij zoeken midden in hun dagelijkse leven een heilige plaats. In de stilte, in de muziek, in het kaarsje raakt voor hen de hemel even de aarde. Diezelfde Groenmarktkerk laat ons zien dat ook een diakonale parochie bestaansrecht heeft. Mattheus 25 leert ons dat we Christus niet alleen ontmoeten in de Eucharistie, maar ook in de zieke, de dakloze, de verslaafde. In haar diakonie is deze parochie voor Haarlem een verkondigende kerk.

Een kerk midden in de stad

Volkserk of heilige rest? De echte katholieken.

“Bij een fusieproces zie je wie de echte katholieken zijn. Je moet wat over hebben voor je geloof.” Dit soort opmerkingen hoor ik te vaak. Ik word er boos over. Zo schrijf je niet alleen een heel groot gedeelte van de parochie af, maar ook heel Italië, Latijns-Amerika en noem al die andere katholieke landen maar op.

Als wij kinderen durven te dopen, dan houdt dat in dat we een kerk zijn waarbinnen ook de mensen welkom zijn, die nog niet toe zijn aan de andere sacramenten. We hoeven niet allemaal perfect te

zijn. Geloven is wat anders dan het geloof kennen. Net zoals bidden wat anders is dan gebeden kunnen opzeggen. Hoe vaak horen we Jezus niet uitroepen: "Zo'n groot geloof heb ik in heel Israël niet meegemaakt". Hij prijst daarbij het geloof van de heidense soldaat en het geloof van de heidense vrouw (Mt.8.10 en 15.28). "Niet ieder die Heer, Heer roept, zal binnengaan in het Koninkrijk der Hemelen"(Mt.7.21).

Opvallend is dat Jezus hier (in het Grieks) het heeft over 'pistis'. In het latijn is dat 'fides'. Dat betekent niet alleen 'geloof' maar ook 'hoop' en 'vertrouwen'. De parochianen zijn op de eerste plaats mensen die op God hopen en vertrouwen in Hem willen hebben. Het is dan heel ongepast om hen de gelovige maat te nemen. Hun katholiciteit te beoordelen naar de mate van kerkbezoek.

De enige die de kerkganger mag beoordelen op zijn Katholiciteit is de Lieve Heer zelf. "Oordeel niet opdat ge zelf niet geoordeeld zult worden" (Mt7.1)

Als we kinderen dopen, houdt dat in dat ook die mensen welkom zijn die niet zo bewust katholiek zijn en niet zo perfect alles kunnen volgen. Ook zij horen erbij.

Vaak gebeurde het in het ziekenhuis dat ik een patiënt ontmoeten die niet meer kon geloven. "Ik ben wel katholiek, maar ik kan niet meer bidden." "Mag ik dan voor u bidden" was mijn antwoord. Het verhaal van de vrienden die een lamme door het dak voor de van Jezus neerlegt, is het verhaal dat bij ons past (Mc.2.1-12).

We zijn het Volk Gods onderweg, onderweg naar het paradijs van onze dromen. Onze voorouders bouwden zo hun kerken. De orthodoxe priester nodigt ons uit om even om de hemelpoort te kijken, het feest van de hemel te ervaren. Maar we moeten weten dat we er nog niet zijn. Op de tocht daar naartoe struikelen we allemaal. En de lammen en de blinden en de doven zijn onze vrienden. We nemen hen bij de hand en bidden voor hen. En niets garandeert ons dat de dag komt dat ook wij lam, blind en doof zijn. Het zal de dag zijn dat een ander ons mag helpen en voor God mag brengen.

Boven de kerkdeur van de Notre Dame, de Westminsterabey, de Keulse dom en zoveel andere kerken staat Christus. Aan Hem is het oordeel om ons binnen te laten door de Porta Caeli. Alleen Hij bepaalt wie goed katholiek is.

Bouwen op de fundamenten van het verleden en wat is bijgeloof en wat is volksgeloof?

We hebben in Rome gezien hoe kerken gebouwd zijn in tempels. Goden van weleer zijn heiligen van nu. Het was de kunst van onze missionarissen om het oorspronkelijke geloof van de mensen niet van hen af te nemen, maar om het een christelijk perspectief te geven. Wodan de dondergod die op zijn paard over de daken vloog is een goedheiligman geworden.

In Spanbroek gingen ernstig zieke mensen aan de 'fistelpot'. Een zalf uit nog voor christelijke tijd. Met gebed van heel de familie moest men 24 uur waken bij de zieke. De boeren zette bij de eerste volle maan van het nieuwe jaar een emmer water in het maanlicht. Dat maakte koeien vruchtbaar. Een nog puur germaans gebruik. "De pastoor mag het niet weten" zei een boer tegen me. Maar hij vertelde ook: "Natuurlijk doen we hier ook wel een gebedje bij". In de loop der jaren gingen de boeren niet meer naar de kerk. Maar als de koeien het land opgingen werden ze wel gezegend. En met Palmzondag werd op elke hoek van het land een palmtakje in de grond gestoken.

Op vele plekken in ons land staan er lapjesbomen of koortsbomen. Ze stammen uit voorchristelijke tijden. Maar ze zijn nu verbonden met devotie tot Maria (Schijndel, Dordrecht, Bergharen), Sint Walrick (Overasselt), Heilige Odrada (Eersel), Sint Jan de Doper (Alphen). Trouw meldde op 24 okt. 2020 dat in de coronatijd de bomen te klein werden en overal om de bomen heen nieuwe koortslapjes werden opgehangen. Het theologisch elftal van deze krant weidde er een artikel aan: niet alles is zomaar bijgeloof.

De Sint Walrickkapel met koortsbom in Overasselt

In Hoofddorp kon er met Palmpasen in de coronatijd geen kerkgangers de viering bijwonen. De plechtigheid werd via de livestream uitgezonden. Na de viering zou er een mand met palmtakjes in het kerkportaal klaar staan. Ieder kon een takje bij de kerk komen halen. Het duurde niet lang of alle takjes waren op. Er moest bijgeplukt worden en bijgewijd... op hoop van zegen. Er bleken veel meer takjes meegenomen te zijn dan in andere jaren.

In Tsjechië werden de wegkapelletjes weer opgebouwd. D-tv nieuws meldt op 14 okt.2020:

Mariakapelletje bij FC Den Bosch: 'We kunnen wel wat hulp van boven gebruiken'

Aan de voorkant van stadion De Vliert is woensdag een Mariakapelletje geplaatst om FC Den Bosch door deze zware tijden heen te loodsen, compleet met de Zoete Moeder met een FC Den Bosch-sjaaltje om haar nek.

Het zijn turbulente tijden voor FC Den Bosch. De club raakte in 2018 in opspraak door een mogelijke overname, figureerde vervolgens in een racisme-rel en kreeg daarna ook nog een te

maken met het coronavirus, waardoor er maanden niet gevoetbald is en dat nu wel gebeurt, maar zonder publiek.

Al die ontwikkelingen waren volgens kunstenaar en FC Den Bosch-supporter Ralph Posset genoeg reden om een steuntje in de rug te vragen. En hoe kan dat nou beter dan door hulp te vragen door middel van een Mariakapelletje met een typisch symbool van Den Bosch, namelijk de Zoete Moeder? "Voor buitenstaander is het de Sint Jan, de Bossche Bol, Oeteldonk, maar de Zoete Moeder is misschien nog wel Bosscher dan al die andere begrippen. Toen dacht ik; wat is er mooier dan hier onze eigen Zoete Moeder te hebben waar we een kaarsje kunnen aansteken, zodat het goed gaat met de club? We kunnen wel wat hulp van boven gebruiken."

Het Mariakapelletje bij FC-Den Bosch (D-tv 14 okt.2020)

Aansluiting zoeken bij volksfeesten is een uitdaging. Maar in veel parochies lukt het om rond Halloween (Allerheiligen), Sint-Maarten, Sinterklaas, carnaval diepgang te geven aan wat men spontaan viert. Ook de "Passion" is zo'n voorbeeld hoe we aan kunnen sluiten bij de hedendaagse cultuur. Veel parochies werken samen om ook regionaal zo'n Passion te kunnen realiseren.

Eerbied hebben voor het volksgeloof, voor de symbolen die mensen nodig hebben om hun hoop en hun gebeden te uiten, is iets van de katholieke traditie. Ook als mensen, om wat voor reden dan ook hun geloof niet meer kunnen of willen beleven in de zondagse viering, blijven ze vaak vasthouden aan deze uitingen van hoop en geloof. Het is de eeuwenoude kunst van het katholieke pastoraat om mensen hierbij te helpen. De oproep van paus Franciscus om overal in dorp en stad plekken van devotie, stilte en gebed te bouwen sluit hier prachtig bij aan.

Geen toekomst meer? We zien in die kerk geen jonge mensen, geen kinderen, geen jeugd.

Soms denk ik: "Die zien we in de schouwburg en het concertgebouw ook niet meer!" Maar juist daar zien we ook dat met het klimmen van de jaren men de waarde van toneel en klassieke muziek meer gaat waarderen. Religie is net als de kunst, het is je bezinnen op de grote en kleine levensvragen. En daar zijn veel jongere mensen nog niet aan toe.

Toch willen we jeugd, kinderen en de jongere generaties bij onze gemeenschap betrekken. Ze horen erbij! Maar ook hier geldt: kunnen we hun taal spreken? Horen we wat voor hen heilig is? Zien ze het wonder in hun leven? Hebben we oor voor de momenten van verdriet bij hen en tegenslag? Dan kunnen we ook het heilige present stellen in hun leven, hen momenten aanreiken die met God van doen hebben. Het vertellen van verhalen, het gebruik van symbolen, het maken van muziek zijn daarbij onze instrumenten.

Bezoek eens de katholieke school. Ga een gesprek aan met de directie. Begin met je hulp aan te bieden voor de feestdagen. Vaak is dat zeer welkom. Nodig de schoolkinderen en hun leerkrachten uit de kerststal in de kerk te bezoeken.

Doe de voorbereiding op eerste communie en vormsel op een zelfde zondagmorgen rond een viering die op zijn minst in zang en prediking kindvriendelijk is. Nodig op die morgen ook ouders, peters en meters en andere geïnteresseerden uit voor ouderbijeenkomsten. Ook voor de broertjes en zusjes kan er kinderkatechese zijn. Organiseer op deze wijze een zevental voorbereidingsbijeenkomsten door het jaar heen. Zo ontmoeten jonge mensen elkaar op zondagmorgen rond thema's die hun leven raken. Als je hier niet voldoende kader voor hebt doe dit dan in samenwerking met andere parochies. Wissel daarbij van kerk. Maar bedenk ook dat vormelingen heel goed communicantjes kunnen begeleiden.

Laat kinderen en jongeren ook lector zijn in de kerk. Betrek hen bij het maken van een voorbede. Vraag de jeugd om te helpen bij het live streamen van kerkdiensten. Met andere woorden.... Daag hen uit!

Nodig de kinderen uit!

Een open kerkdeur

Wees niet bang om de kerkdeur letterlijk open te zetten. In Nieuw Den Helder konden de bezoekers en medewerkers van het secretariaat en de diverse groepen door de kerk hun kamer bereiken. Misschien kan dat bij jou ook. In Hoofddorp en de Groenmarktkerk hebben we vrijwilligers die willen 'waken'. Een gebedsgroep is helemaal niet zo'n gek idee voor een kerk.

In Soweto zette men de deuren van de Regina Mundi wijd open! De mensen daar hebben Maria gevonden als moeder van hen allen, katholiek of niet.

Letterlijk dus...maar ook figuurlijk. Zet je kerkdeur en je liturgie open voor wat mensen bezig houdt, alle mensen in je wijk of dorp. Bid in de voorbeden voor wat er aan de hand is. Gebruik je mededelingen (eventueel op papier) ook voor activiteiten die in de wijk of het dorp van belang zijn. Laat je daar ook zien. Biedt vergaderruimte aan. Maak kennis met buurtvereniging, wijkzorg, vluchtelingenhulp, jeugdvereniging, ouderenbond. Trek op met de andere kerken. Leef mee met de politiek. Een pastor zal dit allemaal niet aankunnen. Maar kijk of er onder je kerkgangers geen mensen zijn die bij dit soort groepen betrokken zijn. Op bestuurlijk en secretariael niveau mag er hartelijk contact zijn.

Zet je kerkdeur open

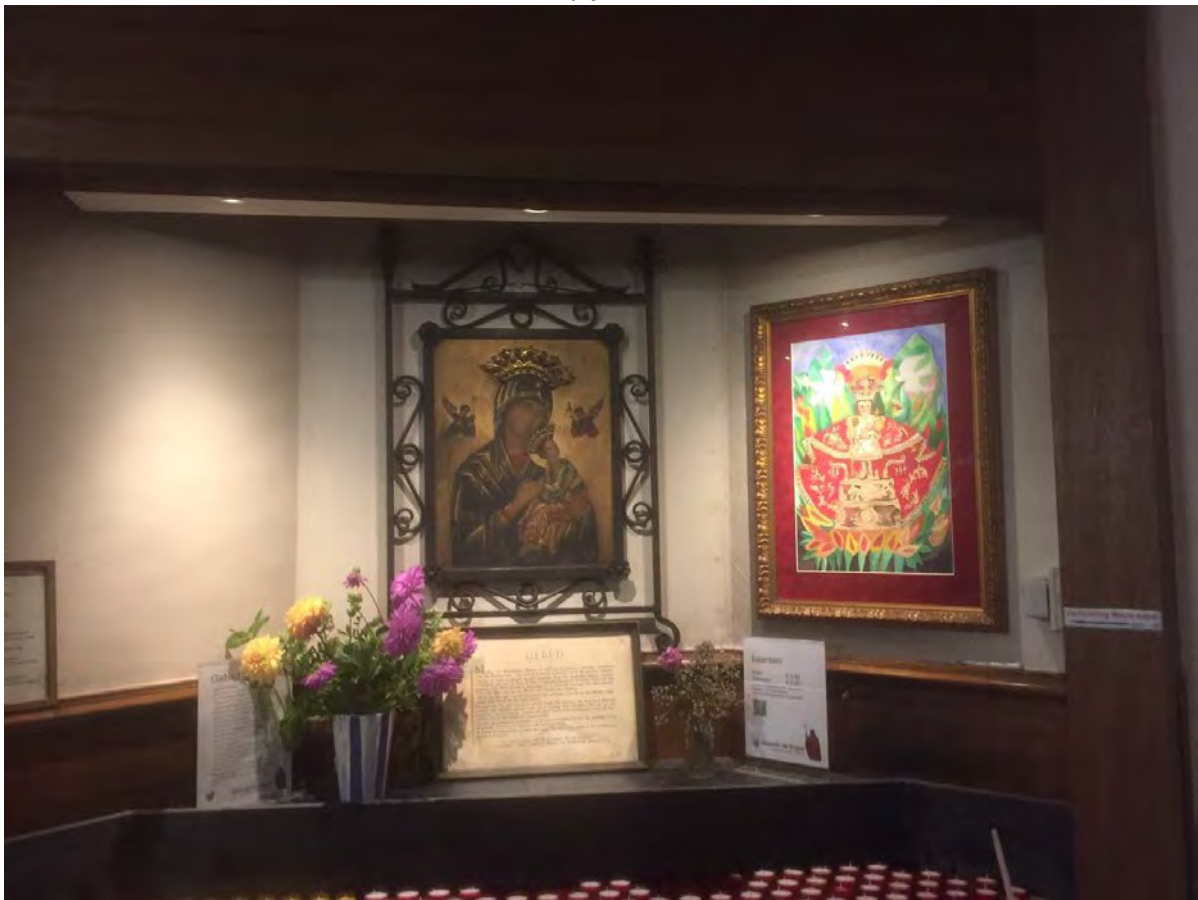
Wees zo met het heilige aanwezig in de wijk, in het dorp. In de oude kathedralen hadden de gildes hun eigen kapel, een eigen plekje in de kerk. Die kapellen lagen in een krans om het altaar heen. De brouwers, de metselaars, de smeden, de bakkers en ook het H.Geestgilde, dat voor de armen zorgde, ieder had zijn kapel. De wereld kwam in de kerk. En de kerk stond midden in het leven van de

mensen. De Nicolaaskerk in Den Helder, de Groenmarkt in Haarlem was (is!) de kerk van de wijk. De kerk is dan verkondigend aanwezig, missionair!

Migranten

Vele parochies hebben migranten in hun midden. zijn christelijk en katholiek of orthodox. Ze bezoeken onze vieringen, vullen de kerkbanken, hun kinderen vragen om eerste communie, vormsel. Vluchtelingen uit landen als Turkije, Syrië, Ethiopië, arbeidsmigranten uit Polen, Spanje, Italië, expats uit Engeland, Schotland, de V.S., Spaanssprekenden uit Latijns Amerika.

In de basilieken van Washington en Buenos Aires zien we hoe over de generaties heen de mensen hun kerk van 'thuis' niet kunnen vergeten. Zij mogen in de basilieken hun eigen plekje hebben. Achter in de kerk van Hoofddorp hangen in de Mariakapel twee afbeeldingen van de Moeder Gods, naast elkaar: een Nederlandse en een uit de Filipijnen.

Hoofddorp: de gelovigen uit de Filipijnen hebben ook hun Maria achter in de kerk gehangen

Laat deze migranten ook thuis zijn in de liturgie. Met Kerstmis kun je 'Stille Nacht' in alle talen zingen. Het Onze Vader kunnen we in alle talen bidden. Denk ook aan voorbeden en lezingen. We kunnen de vertaling in het boekje zetten. In onze omgeving kennen we vieringen in het Pools, Spaans, Engels, Filipijns en Indonesisch. Maar we proberen hen ook te integreren in onze gemeenschappen. De Vormselgroep van Nieuw Vennep en Hoofddorp wordt geleid door vaders en moeders uit Polen, India, Engeland en Nederland. Ze spreken een mix van Engels en Nederlands met elkaar. In de gewone vieringen zingen met regelmaat een Filipijns of Indonesisch koor. En ja we kunnen heel veel van elkaar leren...

Indonesisch koor in Hoofddorp

We hebben geen priesters genoeg

Inderdaad, we kunnen niet meer in al onze kerken op zondag de Eucharistie vieren. Maar is dat een reden om de kerk dan maar dicht te doen, te sluiten, af te breken? In de binnenlanden van Afrika, waar twee keer per jaar een priester, diaken of zuster komt zou dat absoluut een dwaas idee zijn. In de communistische landen van destijds werden mensen maanden en jaren verstoken van de Eucharistie. De kerken waren dicht getimmerd. Ik heb de ontroering gezien in de dorpen en stadswijken toen de kerken weer opengingen. De mensen wisten niets meer van hun geloof. Maar gretig gingen ze de verhalen weer oppakken. Ik moet aan de oude pater Franciscaan denken in Kaunas. Hij plaatste het Licht weer terug in de kerk.

Onze kerken zijn niet alleen gebouwd voor de Eucharistie. Als huis van lief en leed, daar waar men God ontmoet, in de stilte, in het orgel, in het samen bidden, in de zorg voor elkaar daar komt het heilige onze wereld in, onze straten, onze huizen. Hoe kostbaar! Natuurlijk is het vieren van de Eucharistie ons grote feest van Verrijzenis, de ontmoeting met de levende Heer, die ons uitnodigt aan de tafel van de hemel, waar alle pijn geleden is, alle tranen gedroogd.

Natuurlijk is de zondag de meest aangewezen dag om de Eucharistie te vieren. Het is de dag van de Verrijzenis. Maar als het niet anders kan... de week heeft zeven dagen. In de parochies rond de Mont Ventoux zien we hoe in Frankrijk het heel gewoon is dat er in die grote gefuseerde parochies elke dag wel ergens in een dorp de Eucharistie gevierd wordt. Bij de kerkdeur in het dorp hangt een schema waar en wanneer er ergens de priester is voor de Eucharistie en voor het ontmoeten van de mensen.

We mogen al een flink aantal jaren priesters van elders verwelkomen. Ze komen uit verre landen om ons te helpen. Wat is het belangrijk dat wij ook hen helpen, hen hier een thuis bieden. Dat we hen niet met kritiek overladen als ze op een andere manier priester zijn dan wij gewend zijn, als ze onze taal niet goed spreken, onze cultuur niet begrijpen. Wederzijds geduld en begrip is hier geboden. Van de priesters mogen we verwachten dat ze zich inleven in onze Nederlandse kerkgeschiedenis en eerbied hebben voor het geloven van hun parochianen. Hoe dan ook... conflicten horen in onze kerk niet thuis! Dat doodt de inspiratie, doet mensen weglopen en is alles behalve verkondigend.

Ook met Nederlandse priesters kan het misgaan. Dat was vroeger ook zo. Maar nu zijn onze gemeenschappen kwetsbaar geworden. Fouten van hen die de gemeenschap zouden moeten inspireren, kan het einde van een parochie betekenen. Wat is het belangrijk dat priesters, diakens en andere pastores zich blijven vormen in leiderschap. Dat daar trainingen voor zijn en dat er ook van dat aanbod gebruik gemaakt wordt. Een bisdom mag daar best wel dwingend in zijn. Dat zelfde geldt ook voor het bijhouden van de theologie. Een priester dient te studeren. Als een therapeut, een arts niet een vast gesteld pakket bijscholing heeft per jaar verliest hij of zij de registratie. Waar dit voor het lichaam geldt, geldt dit toch ook voor de ziel?

“Druk, druk, druk” Hoor ik menig pastor zeggen. Het is een excuus om iets niet te kunnen doen, ergens niet te kunnen zijn. Ik denk dat dit woordje “Druk” niet in het vocabulaire van een pastor past. Een herder moet rust uitstralen, geen stress, niet als een kip zonder kop de dag aangaan. De agenda moet goed gepland worden. Wat je wel en niet doet wordt bepaald door wat je prioriteit geeft. En die prioriteiten kun je bespreken met je gemeenschap. Welke vergaderingen woon ik wel bij, welke niet? Welke uren ben ik niet bereikbaar omdat ik wil lezen, studeren? Welke dagdelen besteed ik aan het bezoeken van zieken en andere parochianen? Wanneer zal mijn vrije dag zijn? Hoe ga ik om met noodsituaties, begrafenissen, ziekenzalvingen? Bij een goede planning blijkt er plotseling veel meer mogelijk dan je dacht.

En een priester hoeft toch niet alles alleen te doen. “Kerk wij samen” is het motto. Dat betekent de vrijwilligers serieus nemen. En misschien veel meer toevertrouwen aan diakens, en gekwalificeerde leken. Het kerkrecht geeft daar alle ruimte toe, ook in bestuur en liturgie. Kijk hoe de kerk het overleefd heeft in de landen achter het ijzeren gordijn. En kijk hoe in Afrika en Latijns Amerika de weinige priesters die er zijn de kerk weten te inspireren. En zie hoe het in Frankrijk gaat.

Druk, druk, druk (De Limburger 24 dec. 2019)

Wees bij al deze processen van fusie en sluiting heel dicht bij de mensen voor wie de kerk dierbaar is.

Mij bereikte het volgende verhaal. Het was een grote stad. De parochies waren gefuseerd en al heel wat kerken waren gesloten. Na een zondagsviering deelde een bestuurslid aan de kerkgangers mee dat hun kerk dicht zou gaan. Hij voegde daar aan toe dat pastores en bestuur bepaald hadden dat in deze kerk alleen nog de aanstaande kerst- en paasvieringen eucharistievieringen mochten zijn. Wel mocht één keer per maand de communie uitgereikt worden door een diaken. De eigen parochianen zouden bijgevolg alleen nog hun pastores kunnen ontmoeten met de feestdagen. Rond Pasen konden de kerkgangers voor het eerst over dit alles met hun pastoor praten. Dat was een half jaar later. Bij dit hele proces is er geen overleg met de gemeenschap geweest. Ze hadden een vertegenwoordiger in het bestuur. Maar deze vertegenwoordiger bezoekt de kerk niet. De pastoor heeft overleg met een of twee mensen uit de gemeenschap. Inspraak is er niet.

Juist bij dit soort emotionele processen zul je er als pastor voor de mensen moeten zijn. Inderdaad zo'n proces is ook voor de pastores zeer belastend. Bij ieder huisbezoek, iedere begrafenis, huwelijk of doop begint men er over. Je hebt het gevoel dat je aangevallen wordt en dat je je verdedigen moet. In zekere zin is dat ook waar. Zo'n proces moet je kunnen verantwoorden.

“We investeren niet in stenen”

Deze uitspraak kwam als een refrein bij elke kerksluiting terug. Natuurlijk gaat het bij Paulus en Petrus vooral om de levende stenen, die wij met elkaar moeten zijn. God wil in mensen wonen. Wij met elkaar mogen de tempel zijn, waar God in deze wereld te vinden is (1Kor.3.16 1Ptrs.2). Maar dat is geen argument om onze kerken te sluiten. Juist in de consecratie van een kerkgebouw worden de

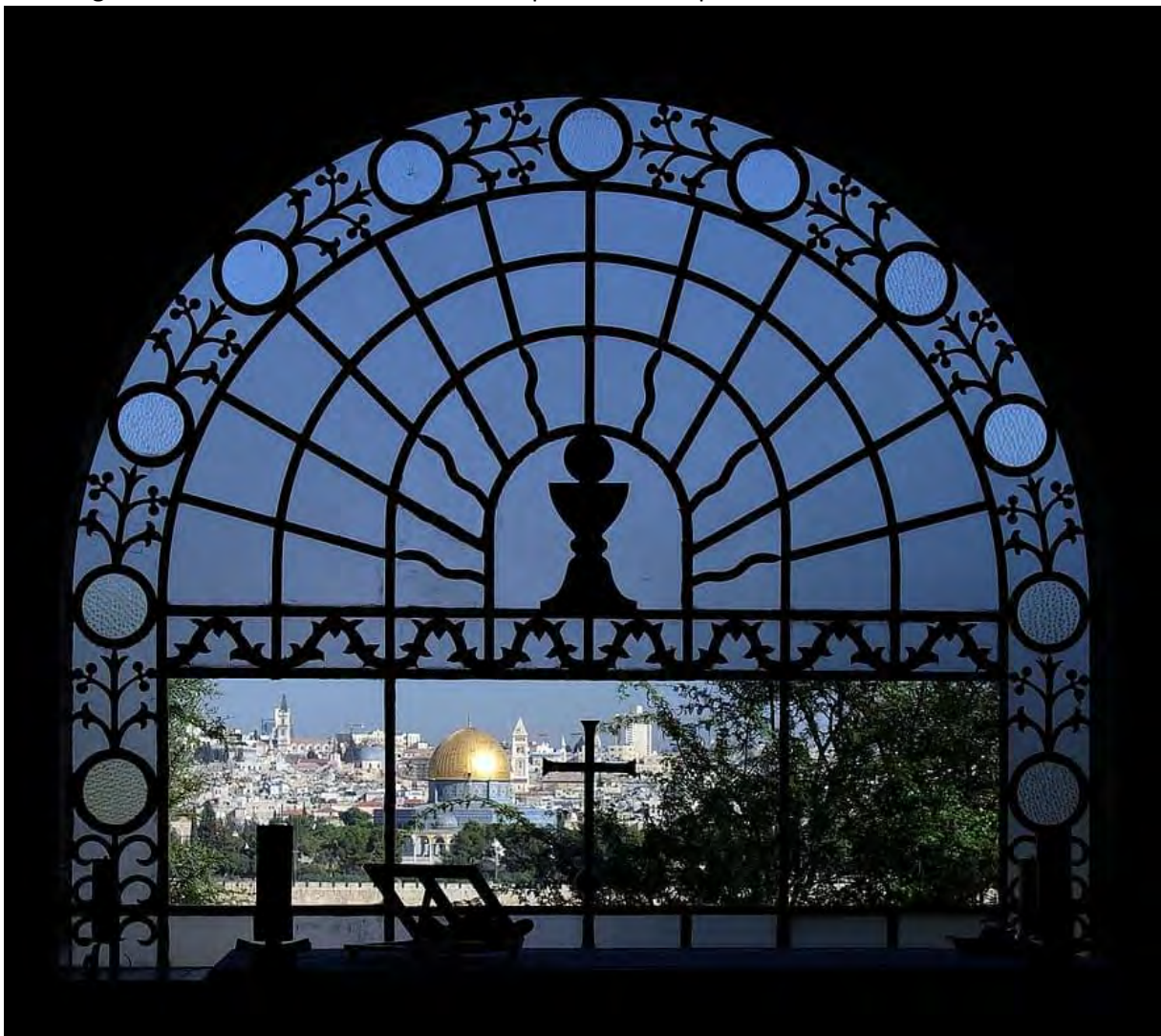
kille stenen van een tempel de plek waar de levende stenen zich kunnen verzamelen, heilige, dierbare grond.

Als Jezus als kind zoek geraakt is vinden Maria en Jozef Hem in de tempel: "Wist ge niet dat ik in het huis van mijn Vader moest zijn?" (Luc.2.41-50)

In Joh.2.13-25 Komt Jezus op voor de heiligheid van de tempel. Hij drijft de wisselaars verontwaardigd weg. 'Jullie hebben van het huis van mijn Vader een rovershol gemaakt' En vervolgens spreekt Jezus in één adem over het huis van zijn Vader en over de tempel van zijn lichaam.

In Luc. 19.41-44 Huilt Jezus als Hij de tempel ziet en zich realiseert dat er van dit huis van zijn Vader geen steen op de ander zal blijven.

De tempel is verwoest. En dat is alle reden om de nadruk te leggen op de levende stenen van de kerkgemeenschap. In al die jaren van repressie in Oost-Europa waren de kerken dicht, ontwijd. Maar de gemeenschap ging door, stilletjes in het geheim. De gelovigen hadden elkaar en waren voor elkaar de levende stenen van de tempel. Toen in 1989 het gordijn viel waren ze hun oude heilige plekken niet vergeten. Ze bouwden hun kerken weer op. De Godslamp brandde weer!

Dominus flevit: de plaats waar Jezus over de tempel weent (Pikist)

Als het geld op is

Als het geld op is, is er bijna geen keus meer. Toch zien we parochies die dan heel creatief worden om de kerk open te houden. Zeker zien we onvermoede krachten opkomen daar waar de kerk zich gemanifesteerd heeft als een open huis voor een dorp of wijk, als een dierbare heilige plaats, als een huis waarbinnen lief en leed gedeeld kan worden met God en met elkaar. In Nieuw Den Helder ging de buurt het kerkdak restaureren. Rondom kerkgebouwen ontstaan stichtingen als “De vrienden van”.

Actie in Bovenkerk

Roep niet dat het geld op is, voordat het ook werkelijk op is. In Bussum was dat fataal. Ook in andere rijkere gemeenschappen is dat gebeurd. Het echte argument was dan dat men van bovenaf het idee had dat dan een andere kerk vollere vieringen zou hebben en er financieel beter van zou worden. Een misvatting.

De gelovigen moeten zelf ervaren dat dingen niet meer kunnen. Dat de kachel, letterlijk soms, niet meer kan branden. En als er dan ook geen kader meer is, geen vrijwilligers meer zijn, geen muziek meer in de kerk klinkt, dan kunnen de gelovigen zelf beslissen om hun kerk te sluiten. Zo is het pijnlijk maar in vrede gegaan in de dorpen Rijsenhout en De Lijnden. Voorkom top-down beslissingen.

Over fuseren gesproken

Pastores die meerdere parochies bedienen, gebrek aan kader, wederzijdse hulp bij voorbereidingen van themadagen als missiezondag en oogstdankdag, gezamenlijke acties voor de voedselbank, bezinningsdagen met elkaar, het zijn allemaal belangrijke motieven om samen te werken. Maar waarom zou je fuseren? Wanneer het woord 'fusie' valt beginnen parochies al bang te worden. In de regio Uithoorn, waar iedere gemeenschap een heel eigen cultuur en geschiedenis had, was de weerstand aanvankelijk groot: “Wij gaan heel anders met elkaar om, dan zij. We worden als dorp opgeslokt door het grote Uithoorn. Moeten we straks meebetalen aan die grote monumentale kerk van Nes aan de Amstel?” En vooral de laatste vraag werd heel wat keren gesteld: “Is er een geheime agenda? Willen ze een kerk gaan sluiten?” In die regio is het uiteindelijk goed verlopen. Ofschoon het drama van de parochie aan de Schans als een litteken pijn blijft doen. Iedere parochie kon een afvaardiging kiezen in het centrale bestuur. Tegelijkertijd kwam er voor iedere gemeenschap een lokaal zogenaamd parochieteam. Dit team leidt de parochie in de dagelijkse zorgen. Iedere parochie behield ook de eigen financiën en het eigen beheer over het kerkgebouw.

Cruciaal is of het gefuseerde bestuur voldoende draagvlak heeft. Wordt het werkelijk gedragen door de gemeenschappen? Als er vele gemeenschappen op moeten gaan in één grote megaparochie dan ontstaat er een megabestuur met uit elke gemeenschap hoogstens maar één vertegenwoordiger. Die ene vertegenwoordiger moet dan ook wel een heel goed en intens contact hebben met de plaatselijke achterban. En die achterban moet ook ervaren dat hun wensen en verlangens gehoord worden in het grote bestuur. Als tegelijkertijd die gemeenschappen hun financiën en het beheer van hun gebouwen kwijt raken is de kans groot dat deze gemeenschappen vol wantrouwen zijn: “Is dit de voorbode van het sluiten van onze kerk?”

Zo'n fusie kan inderdaad leiden tot het sluiten van een kerk. Ogenscheinlijk, formeel, kan dan gezegd worden dat dit het besluit is van het eigen parochiebestuur. De vertegenwoordiger van de lokale gemeenschap is er immers bij betrokken geweest. Maar zo'n megabestuur staat in de werkelijkheid ver af van de lokale kerkgelegenheden en hun mensen. De vertegenwoordiger krijgt de onmogelijke taak om de basis, de achterban te overtuigen. Het wordt een top-down proces. Conflicten, boosheid en verdriet dienen zich aan. De kerkverlating volgt.

Fusie perikelen in Heemstede

Ook fuseren is maatwerk. Het is de balans zoeken tussen bestuurlijk schaal vergroten en de kleine gemeenschappen in ere houden. Want alleen die laatste kleine gemotiveerde gemeenschappen kunnen in het dagelijks leven in de straten van de stad en in de dorpen van de regio het evangelie verkondigen. Zij moeten de kerk dicht bij de mensen brengen. Een overkoepelend bestuur, vergaderend in die ene kerk in de stad die er nog is, kan dat niet. Vroeg, maar zeker laat, op termijn, zal dit bestuur merken dat de gelovigen van elders de kerk niet zullen vullen en dat de gelden van elders door zo'n kerksluiting niet de financiële redding zal zijn waarop men gehoopt had.

En tenslotte..... gaat de kerk dicht?

Wat gebeurt er als we in dit tempo doorgaan met het sluiten van kerken, en het opheffen van plaatselijke gemeenschappen? Ik denk aan de meneer die in Praag naast me kwam zitten: "In geen veertig jaar heb ik klokken horen luiden." In veel stadswijken luiden er geen klokken meer. En met het opheffen van parochies zijn de laatste kerkgangers uit de straten verdwenen. Ontkerkelijking en secularisatie hadden al veel mensen van de kerk vervreemd. Werkgroepen waren verdampt. Zieken werden niet meer bezocht, nieuwe gelovigen werden in de wijk niet meer verwelkomt. Veel mensen waren boos of teleurgesteld weggelopen. De interne spanningen in de kerk, een prediking die niet aansprak, een kerk die het leven van de mensen niet kende. Wat de oorzaak ook zijn moge men kwam niet meer. Maar is dat een reden om de deur achter hen met een klap dicht te doen?

Oh natuurlijk de laatste mensen worden uitgenodigd om naar die ene andere kerk te gaan die open blijft. Maar dat gebeurt niet of nauwelijks. "Ik ben al drie keer van kerk naar kerk gestuurd" zeggen veel Haarlemmers. "Ik kijk nu wel naar de televisie." Ook die ene kerk die open blijft zal zich niet vullen. Spannend zou het zijn om eens te gaan tellen hoeveel parochianen van de Rozenkranskerk, de Kleverparkkerk, de Elisabeth en Barbara, de Johannes de Doper, de Mariakerk, de pastoor van Ars en de Pauluskerk nu de viering bezoeken in de nog open kerken. En het zou spannend zijn om eens te becijferen hoeveel de sluitingen financieel opgebracht hebben bij de actie Kerkbalans.

De mevrouw in de Spaarndammerbuurt had op haar kaart in het archief Sine Spe achter haar naam staan. Maar toen de kerk afgebroken werd, was het wel háár kerk. Ik moet aan de uitspraak van de profeet denken dat we het geknakte riet niet mogen breken en de kwijnende vlaspit niet mogen doven (Jes 42, 1-3). Jezus citeert de profeet. Hij neemt deze woorden over (Mt.12.20). Zo geschreven bij heel veel mensen is God uit het leven verdwenen, langzaam is het geloof weggeëbd. Bij anderen is er iets geknakt. Pastores en kerkleiders hebben grove fouten gemaakt: autoritair bestuur, vrouwonvriendelijkheid, wereldvreemdheid, misbruik, de kranten hebben er vol van gestaan. Avond aan avond was het op de TV. En de pers was dan niet genuanceerd. Het mooie, het goede, het heilige en de oprechte inzet van veel gelovigen om deze wereld wat menselijker en dus goddelijker te maken werd verzwegen.

Zijn al deze mensen Sine Spe? Juist nu er enthousiaste jonge katholieken weer willen gaan bouwen aan de kerk, en daarmee een missionaire kerk willen zijn, sluiten wij onze deuren, laten en we onze klokken niet meer luiden, doven we de vlaspit en breken we het geknakte riet.

Ik denk aan de mensen in Litoměřice. Na veertig jaar braken ze hun kerk weer open. Ze huilden. Ze wisten niets van kerk en geloof, De oude verhalen kenden ze niet, naar de Eucharistie waren ze nog nooit geweest. Maar de diaken daar blies de vlaspit weer aan, zette het riet weer overeind!

Ik denk aan al die mensen in Oost-Europa. Ze werden boos en snapten er niets van dat wij onze kerken afbreken en sluiten. De priester op de brug in Boedapest zei tot me: "Kijk uit dat de auto jullie God niet wordt. Wij zijn niet vrij. Maar jullie ook niet. Alleen heb je dat niet in de gaten."

Toen in Uithoorn de kerk aan de Schans in Uithoorn niet te redden was, pleitte mgr. Punt er voor om op die plaats een kleine kapel te bouwen. Jammer dat dat er tot nog toe niet van gekomen is. Het enige wat daar nu verkondigd wordt is een kerk in staat van verval.

Als er in een wijk dan echt geen vrijwilligers meer zijn om nog iets op te bouwen, bouw dan ten minste een kleine heilige plek. Een plek waar mensen een bloemetje neer kunnen leggen en een kaarsje kunnen opsteken, daar waar aan zieken gedacht kan worden, waar we even aan onze

overledenen kunnen denken. In katholieke streken zie je hoe zo'n plek niet groot hoeft te zijn en hoe deze beschermd kan worden tegen vandalisme.

En als je dan die te grote en te dure kerk moet verlaten laat dan ook de bisschop komen om die kerk die hij geconsacreerd heeft nu ook eerbiedig en liefdevol te sluiten. Om met de mensen samen op te trekken naar die nieuwe, kleinere, heilige plek in de wijk. Om die te zegenen, te consacreren tot een plaats van hoop en liefde, waar God ontmoet kan worden.

We hebben dicht bij de mensen, in onze eigen straten plekken nodig als daar bij het meer van Galilea, plekken waar de aarde zich groen kleurt, de kleur van de hoop, plaatsen waar de hemel even de aarde raakt. Leer van Frankrijk dat je tot het bittere einde de kerk open kunt houden. Ook als er geen onderhoud meer mogelijk is. Wie weet roept dat wijkbewoners op tot actie. Houd hem open ook als er geen zondagse Eucharistie meer is. Blijf dopen, trouwen, rouwen in deze kerk. Wees gastvrij naar de bewoners, de verenigingen, de clubs in de wijk of het dorp. Verwelkom de mensen die even binnen komen. Heb eerbied voor de hoop die in hun hart leeft. Wees nieuwsgierig naar wat ze zeggen te geloven. Doe je een viering, betrek dan de zorgen van de buurtbewoners in je gebed en in je meditatie. Leg een intentieboek neer. Laat de klok luiden.

Maar zeg nooitSINE SPE

Karmel Gent